

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

Čím je motivován sociální pracovník?

Matěj Vaněk, Dis.

Katedra: Filosofie a teologie VOŠ Jabok

Vedoucí práce: Dr. Ing. Ladislav Heryán, Th.D.

Studijní program: Sociální práce

Studijní obor: Pastorační a sociální práce

Praha 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem *Čím je motivován sociální pracovník*, napsal samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

V Praze dne:

Matěj Vaněk, Dis

Anotace

Bakalářská práce na téma čím je motivovaný sociální pracovník, se zabývá zdroji motivace, které jsou obsaženy ve čtyřech dimenzích osoby sociálního pracovníka. Těmito dimenzemi jsou biologická, sociální, psychologická a spirituální. Každá dimenze je sestavena z několika oblastí a je prostoupena různými motivacemi k vykonávání sociální práce. V teoretické části se je podrobně snažím rozebrat a popsat. V praktické části se snažím najít podklady pro upevnění teoretických poznatků. V dotazníkovém šetření s otevřenými otázkami podrobuji výzkumu studenty VOŠ Jabok a ETF UK oboru pastorační a sociální práce.

Klíčová slova: sociální práce, motivace, dimenze člověka, spiritualita

Anotation

The bachelor thesis explores the motivation of a social worker and deals with the sources of such motivation which are contained in the four dimensions of the character of a social worker. The dimensions are biological, social, psychological, and spiritual. Each dimension is composed of several areas and is permeated by various types of motivation for social work performance. The theoretical part attempts to examine the dimensions and describe them in greater detail. The practical part strives to find basis for consolidation of the theoretical knowledge. Further, the questionnaire with open-ended questions inquires the students from the field of pastoral and social work of VOŠ Jabok and the ETF UK.

Keywords: social work, motivation, human dimension, spirituality

Poděkování

Tímto bych rád poděkoval svému vedoucímu bakalářské práce Dr. Ing. Ladislavu Heryánovi, Th.D., za cenné rady a podporu, kterou mi jako vždy ochotně poskytl.

Obsah

Úvod	9
1 Sociální práce	12
1.1 Paradigmata sociální práce	13
1.2 Hodnoty sociální práce	14
2 Sociální pracovník.....	16
2.1 Obecné předpoklady a schopnosti pracovníka pomáhající profese	17
2.2 Kompetence sociálního pracovníka	18
3 Dimenze člověka, jako zdroje motivace	21
3.1 Motivace	22
3.2 Biologická dimenze	24
3.3 Psycho-sociální dimenze.....	26
3.3.1 Afilace	26
3.3.2 Prosociální chování (altruismus)	27
3.3.3 Sociální výměna	31
3.3.4 Sociální normy.....	32
3.3.5 Empatie.....	33
3.3.6 Teorie vazby	34
3.3.7 Syndrom pomocníka.....	34
3.4 Spirituální dimenze	39
3.4.1 Křesťanské motivační zdroje pro pomáhající profese	40
3.4.2 Buddhistické motivační zdroje pro pomáhající profese	46
3.4.3 Buddhismus a křesťanství na společné cestě.....	49
4 Shrnutí teoretické části	52
5 Čím je motivován sociální pracovník?	56

5.1	Výzkumný cíl.....	56
5.2	Výzkumný vzorek.....	56
5.3	Metodika výzkumu	57
5.4	Hypotézy	57
5.5	Zpracování výsledků.....	58
5.5.1	Otázka č. 1. Dotazované pohlaví	58
5.5.2	Otázka č. 2. Věkové rozpětí.....	58
5.5.3	Otázka č. 3. Dobrovolnické či pracovní aktivity	59
5.5.4	Otázka č. 4. Hierarchie hodnot	60
5.5.5	Otázka č. 5. Přitažlivost sociální práce.....	62
5.5.6	Otázka č. 6. Impulz pro sociální práci	62
5.5.7	Otázka č. 7. Prožívání vlastní hodnoty	63
5.5.8	Otázka č. 8. Pomoc v osobním životě	64
5.5.9	Otázka č. 9. Prožívané dětství	65
5.5.10	Otázka č. 10. Přijetí pochvaly a díky.....	65
5.5.11	Otázka č. 11. Problémy ostatních	66
5.5.12	Otázka č. 12. Citlivost a empatie.....	66
5.5.13	Otázka č. 13. Náboženské vyznání.....	67
5.5.14	Otázka č. 14. Náboženství a jeho pomoc při sociální práci.....	67
5.5.15	Otázka č. 15. Náboženské koncepty a sociální práce	68
5.6	Rozbor výsledků	69
5.6.1	Obecná rovina.....	69
5.6.2	Biologická dimenze	70
5.6.3	Psychosociální dimenze.....	70
5.6.4	Spirituální dimenze.....	73
5.7	Verifikace hypotéz	74

5.8	Diskuse.....	76
5.9	Závěr	79
	Seznam literatury	80
	Přílohy	85

Úvod

Prvním impulzem pro výběr tématu o motivaci sociálního pracovníka byla má týdenní praxe v nemocnici Pod Petřínem, kde jsem navštěvoval oddělení paliativní péče. Tento prvotní popud mě vedl k sepsání absolventské práce, kterou jsem uzavíral studium na VOŠ Jabok. Avšak dokončením absolventské práce můj zájem o téma motivace pro výkon sociální práce zcela neskončil. Tento soubor myšlenek přenáším i do bakalářské práce, ve které se snažím reálněji obsáhnout tuto problematiku a přidávám praktickou část, která zkoumá motivaci studentů VOŠ Jaboku a studentů evangelické teologické fakulty na UK oboru sociální a pastorační práce.

Cílem mé bakalářské práce je tedy zjistit, čím je motivovaný sociální pracovník. Skrze tento vytyčený cíl, se snažím odpovídat na různé otázky, které mě v rámci přemýšlení o tomto tématu napadaly. Motivace sociálního pracovníka v mé bakalářské práci působí jako určitá hybná síla a směrnice, která prostupuje všemi zmíněnými tématy.

V teoretické části přistupuji k motivaci více odborně, na rozdíl od hravé formy z mé absolventské práce. Zastřešujícím pojmem je v mé práci sociální práce, kterou se snažím definovat, aby pro volbu možného budoucího povolání byla jasnější. Po vymezení pojmu sociální práce sestupuji přímo k sociálnímu pracovníkovi. K osobě, která sociální práci přímo vykonává. Osoba sociálního pracovníka je, jako každá osoba, tvořena ze čtyř dimenzí (biologické, psychické, sociální, spirituální). Tyto čtyři dimenze fungují jako možné oblasti, ve kterých se snažím nalézt zdroje pro motivaci sociálního pracovníka. Každá z dimenzí obsahuje kapitoly týkající se motivace v dané oblasti zkoumání.

V praktické části své bakalářské práce se zabývám motivací studentů výše zmíněných škol. Dotazníkovým šetřením s otevřenými otázkami se snažím obsáhnout všechny oblasti svého zkoumání u dimenzí člověka. Snažím se potvrdit přítomný altruismus, prosociální tendence, empatii a pomocí výzkumu lépe vysvětlit poznatky, které jsou obsažené v mé teoretické části.

I. Teoretická část

1 Sociální práce

Co je sociální práce, že může být pro někoho tak přitažlivá?

V dětství chce být člověk čímkoliv, astronautem, archeologem, hasičem, veterinářem či například prezidentem. Pokud se pečlivěji zamyslím, nevzpomenu si snad na jediné dítě, u kterého bych slyšel, že chce být právě sociálním pracovníkem. Jedinec, který se přímo nesetká se sociální prací či nemá někoho blízkého, kdo se tímto oborem zabývá, si jen matně může představit, co se sociální prací jako takovou myslí. K těmto nejasnostem ohledně obsáhlosti sociální práce se hodí starší definice sociální práce: „sociální práce je prostě to, co dělají sociální pracovníci.“¹ V roce 1996 Hanvey a Philpot tuto definici aktualizovali a tvrdili, že „sociální práce je často to, co jiní – zdravotní sestry, lékaři, policie atd. – nedělají“.² Postupem času se však definice sociální práce vyvíjela a v aktuálním vydání slovníku sociální práce nalezneme, že je to „společenskovední disciplína i oblast praktické činnosti, jejichž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů (chudoby, zanedbávání výchovy dětí, diskriminace určitých skupin, delikvence mládeže, nezaměstnanosti aj.).“³

Pokud chceme konat pomáhající profesi pouze s myšlenkou naplnění své touhy pomáhat, kde se tato síla (motivace, popud, motiv) u zájemců bere? Proč zrovna sociální práce? Co je na ní tak přitažlivého? Z vlastní zkušenosti vím, že jsem se poprvé s definicí sociální práce setkal až na vysoké škole. Před tímto zjištěním jsem měl pouze tendenci být nápomocný sociálně slabším, aniž bych měl potřebu tuto nutkavost definovat či přímo nazývat sociální prací.

¹ MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001, s. 184. ISBN 80-7178-473-7.

² tamtéž, str. 181.

³ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008, s. 200. ISBN 9788073673680.

1.1 Paradigmata sociální práce

Pro lepší pochopení, co v sobě obnáší sociální práce, jako možná motivace pro volbu budoucího povolání je důležité si specifikovat její ústřední koncepty. Ty byly shrnuty v 20. století do tří odlišných přístupů, jež byly nazvané jako malá paradigmata. Vymezení těchto přístupů je důležité při hledání identity stále se vyvíjející sociální práce na českém území.

Prvním paradigmatem je tzv. **terapeutické paradigma**. Hlavním faktorem, které ovlivňuje sociální fungování jedince, je jeho duševní pohoda a zdraví. Sociální práce v tomto směru funguje jako nástroj terapeutické intervence. Různými metodami se sociální pracovník snaží zabezpečit psychosociální pohodu jednotlivce, skupiny či komunity. Důraz v tomto přístupu je kladen na komunikaci a budování vztahu. Skrze bezpečný vztah a dobře vedenou komunikaci lze u lidí se sociálními problémy zajistit více kontroly nad vlastními pocity a způsobem života.⁴

Reformní paradigma je druhým konceptem sociální práce, přesněji sociálního fungování. Paradigma pojednává o představě, že se „sociální fungování pojí s vizí společenské rovnosti v různých dimenzích společenského života (s ohledem na společenské třídy, gender, věkové skupiny atd.). Představitelé tohoto pojetí sociální práce sdílejí představu, že podporou spolupráce a solidarity v rámci určité společenské skupiny pomohou utlačeným získat vliv na vlastní životy.“⁵ Sociální práce je zaměřena hlavně na tzv. zmocňování jednotlivců nebo skupin.

⁴ MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001, s. 187. ISBN 80-7178-473-7.

⁵ tamtéž, str. 187.

Tendence tohoto paradigmatu, jako nástroj sociální práce, je snižování nerovností mezi určitou společenskou skupinou.⁶

Třetím paradigmatem je **poradenské paradigma**, často uváděné jako sociálně-právní pomoc. Sociální fungování je zde závislé na schopnosti jedince či skupiny zvládat problémy a na snaze dostat se k odpovídajícím informacím a příslušným službám. V poradenském paradigmatu jde hlavně o pomoc lidem skrze odborné poradenství, poskytování informací a zpřístupňování zdrojů.⁷

1.2 Hodnoty sociální práce

Felix Biestek zformuloval na konci padesátých let 20. století sedm principů, podle nichž staví žebříček nejdůležitějších hodnot pro sociální práci. Další koncepci hodnot v sociální práci rozebírá také Butrymová, která v sedmdesátých letech 20. století zformulovala tři základní hodnoty, na kterých je sociální práce založena. Podle Butrymové je na prvním místě **úcta ke klientovi**. Poté tzv. **přesvědčení o sociální povaze lidí**, tím Butrymová myslí, že člověk je jedinečnou bytostí a má také originální osobnost. Nakonec je to **víra v to**, že se každý jedinec může změnit, je schopen růstu a sebezdokonalování.⁸

⁶ tamtéž, str. 188.

⁷ tamtéž, str. 188.

⁸ MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013, s. 37. ISBN 978-80-262-0213-4.

Mezi Biestekovy principy patří:

1. **Individualizace** – úcta k jedinečné kvalitě osobnosti klienta, přístup bez stereotypů a předsudků.
2. **Vyjadřování pocitů** – pochopení klientovy potřeby volně vyjadřovat vlastní pocity, jak pozitivní, tak negativní.
3. **Empatie** – vcítění se do pocitů a prožívání klienta.
4. **Akceptace** – přijetí klienta takového, jaký je, snaha podporovat klientovu sebedůvěru, hodnoty a vnitřní důstojnost.
5. **Nehodnotící postoj** – snaha o nemoralizování, nepřipisování viny klientovi. Sociální pracovník může hodnotit klientovo jednání v určitých situacích tak, aby klient pochopil např. nepřiměřenost svého jednání.
6. **Sebeurčení** – respektovat klientovu potřebu se svobodně rozhodovat. Brát v potaz jeho svobodnou volbu ve vybírání si mezi možnostmi.
7. **Diskrétnost** – udržení klientových důvěrných informací v tajnosti. Diskrétnost je také základním právem klienta. Je však důležité, aby se sám pracovník chránil, bral odpovědnost za sebe, zaměstnavatele a ostatní klienty.⁹

V této kapitole se snažím naznačit, co se skrývá pod názvem sociální práce. Z definice se dá vyčíst, co je cílem sociální práce, z paradigmat koncepty, jakými je na sociální práci pohlíženo, a z hodnot společné ukazatele a nosné pilíře sociální práce. V hledání motivace sociálního pracovníka je pro mě důležité vytyčit si hlavní myšlenky sociální práce. Pokud jedinec opravdu chce toto zaměstnání vykonávat

⁹ VANĚK, Matěj. *O motivaci sociálního pracovníka*. Praha, 2017. Absolventská práce. Jabok - Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická. Vedoucí práce Dr. Ing. Ladislav Heryán, Th.D.

kvalitně, je důležité, aby zastával (a chtěl zastávat) podobné pohledy. Co tedy člověk volí jako svou motivaci pro výkon takovéto profese? Jaký by měl být sociální pracovník? Co jsou jeho kompetence a možné pracovní motivace?

2 Sociální pracovník

Kdo je sociální pracovník?

V předešlé kapitole se zabývám sociální prací, jejími charakteristikami, cíli a hodnotami. V pomyslné cestě za motivací pro povolání v oblasti sociální práce můžeme učinit další krok. Pokud jsme si zvolili právě sociální práci jako naše možné zaměstnání, je nyní na řadě představit si, kdo je sociální pracovník – jeho náplň práce, jaké jsou jeho role a kompetence.

Zákon č. 108/ 2006 sb. o sociálních službách, osmá část, hlava I, § 109 definuje náplň sociálního pracovníka takto: „sociální pracovník vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitace, zjišťuje potřeby obyvatel obce a kraje a koordinuje poskytování sociálních služeb.“¹⁰ Dále zákon č. 108/2006 sb. zahrnuje odbornou způsobilost k výkonu povolání v sociálních

¹⁰ Zákon č. 108/2006 Sb.: Zákon o sociálních službách. *Zákony pro lidi: Sbirka zákonů ČR* [online]. Zlín: AION CS, 2006 [cit. 2017-11-24]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

službách, kterou jedinec může nabýt ukončeným vyšším odborným či vysokoškolským vzděláním.¹¹

2.1 Obecné předpoklady a schopnosti pracovníka pomáhající profese

S motivací k tomuto povolání přichází i skutečnost, že jsou sociální pracovníci vystaveni ve zvýšené míře určitým rizikům a také je toto zaměstnání vyhledáváno jedinci s určitými rizikovými osobnostními dispozicemi – například syndrom vyhoření nebo syndrom pomáhajícího,¹² kterému se budu věnovat později v této práci.

Američtí autoři vycházejí z předpokladu, že pomoc druhým je náročná a vysilující práce. Pro sociálního pracovníka je tedy důležité, aby byl **fyzicky zdatný**, respektoval své tělo a pracoval v jeho prospěch. Předpokládá se také dobrá **inteligence (sociální)**, hlavně z pohledu stále se objevujících nových teorií a, tudíž stále nového vzdělávání sociálního pracovníka. Další schopností je **přitažlivost**, která je chápána nejen z fyzického vzhladu, ale i přes názorovou příbuznost. Jednání klienta s pracovníkem může být mnohem přitažlivější pro pracovníkovu pověst.¹³ Zde si například můžeme uvést klienta, co užívá drogy, a pracovníka, jež je z drogové závislosti vyléčen – výsledkem může být bezpočet společných prožitků a situací. Pokud chceme, aby se klient cítil bezpečně, a mohl se tak svěřovat se svými problémy, je důležitá **důvěryhodnost**. S. R. Strong pojednává o důvěryhodnosti tím, jak klient vnímá pracovníkův smysl pro čestnost,

¹¹ MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013, s. 37. ISBN 978-80-262-0213-4.

¹² tamtéž, str. 50.

¹³ tamtéž, str. 50.

srdečnost i nízkou motivaci k osobnímu prospěchu. Mezi složky důvěry patří diskrétnost, spolehlivost, využití moci v klientův prospěch a porozumění. **Komunikační dovednosti** jsou další nezbytnou součástí pracovníků výbavy. Tato dovednost neposkytuje klientovi pomoc, ale slouží jako základní prostředek navázání vztahu. V komunikačních dovednostech můžeme rozdělit čtyři základní prvky. Fyzická přítomnost pracovníka – už jen pocit setkání může být pro klienta velice povzbudivý. Naslouchání klientovým verbálním i neverbálním signálům, pomůže pracovníkovi lépe určit klientovu situaci. **Empatie** je nezbytná součást sociálního pracovníka, pro lepší vcítění se do situace klienta a možnou pomoc. Analýza klientových prožitků vede pracovníka k rozklíčování klientových pocitů, pomáhá mu je pojmenovat a lépe pochopit – to vede ke konstruktivnější práci s klientovými problémy.¹⁴

2.2 Kompetence sociálního pracovníka

Termín kompetence pochází z latinského výrazu *competens*, což znamená vhodný, příhodný, náležitý. Z pohledu práva, kde se termín používá nejčastěji, znamená kompetence schopnost chápat a jednat rozumně. Kompetence v sociální práci je pojímána jako „funkcionální projev dobře zvládané a uznávané profesionální role sociálního pracovníka, jejíž součástí jsou odborné znalosti, schopnost reflektovat adekvátně kontext a citlivě aplikovat hodnoty profese.“¹⁵ Tato definice nám dává předpoklady pro vytvoření soustavy kompetencí sociálního pracovníka při práci s klienty. Soustava byla, pro lepší přehled, uspořádána do šesti skupin. Posláním soustavy kompetencí je snaha o

¹⁴ tamtéž, str. 50-51.

¹⁵ HAVRDOVÁ, Zuzana. *Kompetence v praxi sociální práce: metodická příručka pro učitele a supervizory v sociální práci*. Praha: Osmium, 1999, s. 41-42. ISBN 80-902081-8-5.

profesionalitu s heslem – vím, co dělám a proč to dělám.¹⁶ Krátce si soustavu kompetencí představíme. Sociální pracovník tedy:

1. Rozvíjí účinnou komunikaci

Kompetence sociálního pracovníka v tomto bodě je umění naslouchat a vytvářet podmínky pro otevřenou komunikaci mezi klienty, skupinami a komunitami. Sociální pracovník iniciuje spolupráci a motivuje klienty ke změně.

2. Orientuje se a plánuje postup

Sociální pracovník ve spolupráci s klienty, popřípadě jejich pečovateli a jinými odborníky, získává přehled o jejich současných či potenciálních potřebách a zdrojích. Společně plánují postupy a reagují na zjištěnou formu ohrožení. Sociální pracovník dovede stanovit rizikové faktory a hranice spolupráce. Pracovník se dokáže orientovat v potřebách a možnostech klienta a jeho rodiny s ohledem na okolí. Klientovi objasňuje cíle, zdroje a možné překážky a je schopen navrhnout řešení.

3. Podporuje a pomáhá k soběstačnosti

Sociální pracovník v tomto bodě podporuje příležitosti k tomu, aby si lidé mohli pomoci sami s použitím vlastní síly a schopnosti. Pomáhá klientům přebírat zodpovědnost a zabezpečovat svá práva. Pracovník dokáže poskytnout emoční podporu a je schopen vysvětlit klientova práva.

4. Zasahuje a poskytuje služby

Pracovník poskytuje přiměřenou úroveň podpory, péče, ochrany a kontroly. Zároveň se zapojuje do prevence. Sociální pracovník následuje domluvený plán a poskytuje pomoc a službu v jeho souladu.

¹⁶ tamtéž, str. 48.

5. Přispívá k práci organizace

Ve své práci pracovník přispívá k hodnocení a zlepšování práce organizace a účinnosti jejích služeb pro klienty. Spolupracuje s kolegy.

6. Odborně roste

Pracovník dobrovolně konzultuje, řídí svůj odborný i osobní růst. Je schopen se kvalifikovaně rozhodovat, spolupracovat, pokládat si cíle, kterých se pak snaží dosahovat. Aktivně přispívá k pozitivním změnám ve svém oboru.¹⁷

Sociální pracovník je tedy množina mnohého. Ve výše uvedeném textu je pouze nástin konceptů, které se ho dotýkají sociálního pracovníka. Každý jedinec, který se rozhodne pracovat v pomáhajících profesích, vchází na tuto půdu s určitým vnitřním vkladem. Ten jej pak dále určuje, nastavuje mu roli a utváří ho. Společným jmenovatelem pro sociální pracovníky by měly být hodnoty sociální práce, respektování legislativy, zaměstnavatele a vlastního dobrého přesvědčení. Rád bych ještě podotkl, že je důležité mít na paměti určitou otesanost sociálních pracovníků právě sociální prací. Vysvětlím. Když jsem si vybíral možné studium na vysoké škole, byl jsem sám motivován chutí pomáhat a dělat něco (z mého pohledu) s vyšším cílem. Při přijímacím pohovoru jsem ostýchavě vstoupil do místnosti, kde na mě čekala komise s otázkou, jestli mám nějaký problém (odpor, nechut') k nějaké cílové skupině v rámci budoucí práce s klienty. Samozřejmě jsem neměl. Postupem času, skrze praxe v sociálních službách, se mi vytvarovala představa o sociálních službách, ve kterých bych chtěl pracovat a ve kterých ne. Sociální pracovník není bez sociální práce ničím jiným než pouze teoretikem.

¹⁷ tamtéž, str. 49-111.

K tomuto konceptu se budu vracet v křesťanství a buddhismu v rámci služby bližnímu, soucitu a univerzální pomoci.

3 Dimenze člověka, jako zdroje motivace

V praktické teologii nalezneme rozdělení dimenze člověka na čtyři subsystémy. Biologická dimenze, sociální dimenze, psychická dimenze a spirituální dimenze. V praktické teologii je kladen důraz na zabezpečení všech těchto dimenzí člověka, popřípadě klienta.¹⁸ V. E. Frankl chápe osobnost jako složitý celek, který je utvářen ze tří zdrojů. Tělesnost, psyché (chápána Franklem jako nositel rodových zkušeností, vázanost jedince se sociálním prostředím) a duchovnost, ve které se člověk otvírá říši hodnot a smyslu.¹⁹

Z tohoto předpokladu budu vycházet i v této bakalářské práci. Každá dimenze člověka v sobě může nést určité zdroje motivace pro konání sociální práce. V této kapitole proberu každou dimenzi zvlášť a pokusím se ji podrobit otázce o hledání motivace sociálního pracovníka. Dimenzi sociální a psychickou spojím do jedné tzv. psycho-sociální, z důvodů prolínání psychických a sociálních motivů v pomáhajících profesích.

¹⁸ MARTINEK, Michael. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. 2. vyd. Praha: Jabok, 2010. ISBN 978-80-904137-6-4.

¹⁹ SMÉKAL, Vladimír. *Pozvání do psychologie osobnosti: člověk v zrcadlení [i.e. zrcadle] vědomí a jednání*. 3., opr. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2009. Studium (Barrister & Principal), s. 20. ISBN 978-80-87029-62-6.

3.1 Motivace

Než se pustíme do rozboru čtyř dimenzí v rámci hledání zdroje motivace, je vhodné říct si, co se pod pojmem motivace skrývá. Motivaci můžeme chápat jako vysvětlení psychologických důvodů chování – proč se různí lidé zaměřují na různé cíle. V motivaci se objevují motivy, vnější motivující podněty, popudy a další. Každý z těchto pojmů hraje jinou roli ve vztahu k motivaci.²⁰ Motiv chápeme jako jakoukoliv činnost, která vede k určité aktivitě – potřeba potravy, která pohání například bičíkovce. Dále můžeme chápat motiv jako vektor, který nám udává jasný směr a cíl. Motiv je jedním z hlavních indikátorů motivace.²¹

Motivace je do značné míry postavena na dvou základních představách. Tyto dvě představy můžeme chápat jako určité modely. První model je tzv. **model nedostatku (vakua)**, ten vychází z pocitu určité absence, která touží po naplnění (hlad, žízeň, potřeba kyslíku). Druhý je **model vybití (přetlaku)**, tento model vychází z opaku nedostatku. Organismus netouží po zaplnění, ale naopak po určitém vydání či zbavení se něčeho (laktace u těhotné ženy, dítě se potřebuje vybit, uvolnění agrese). Po nasycení či odreagování u každého modelu dochází ke stavu rovnováhy. Tyto dva základní modely mohou fungovat jako předpoklady pro další motivační procesy.²²

Při pátrání po zdrojích motivace ve čtyřech dimenzích lidské bytosti bychom si měli, představit vlastní zdroje motivace.

Patří mezi ně potřeby, návyky, zájmy, hodnoty a ideály.

²⁰ NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia, 1996, s. 12. ISBN 80-200-0592-7.

²¹ ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti: obor v pohybu*. 6., rev. a dopl. vyd., V Grada Publishing 2. Praha: Grada, 2010. Psyché (Grada), s. 92. ISBN 978-80-247-3133-9.

²² tamtéž, str. 93.

1. **Potřeba** – jde o vnitřní, ne zcela vědomý stav, kdy jedinec prožívá nedostatek něčeho, pro něj subjektivně důležitého. Při tomto nedostatku se objevuje stav napětí, který posléze zanikne nalezením subjektivně důležitého cíle. V tomto kontextu může být potřebou takřka cokoliv.
2. **Návyk** – tímto pojmem se myslí opakování určité činnosti tak dlouho, až se stane naším návykem. Určitá situace nutí jedince chovat se automatickým, vyzkoušeným a osvojeným způsobem.
3. **Zájem** – zájmy slouží k lepší charakteristice osobnosti, obohacují člověka, aktivizují ho k určitým činnostem a rozvíjejí schopnosti a znalosti. Jako druh motivu fungují v rámci zaměření jedince na určitou skupinu jevů nebo předmětů. Například zájmy poznávací, estetické, sociální, výtvarné, obchodní a jiné.
4. **Hodnota** – vedle potřeb jsou hodnoty pravděpodobně nejdůležitějšími motivačními činiteli. Hodnoty fungují jako stimul pro chování a určují nejobecnější postoje, životní styl a morálku každého jedince.
5. **Ideály** – vznikají především vlivem společenského hodnocení, sociálními faktory, výchovou a učením. Ideály vyjadřují představy, mínění jedince, určují osobnostní stanoviska a slouží k lepší charakteristice osobnosti.²³

Z těchto zdrojů se dále vyvíjejí systémy motivace pro určitou činnost. Každý motivační zdroj má své širší rozdělení. Na výše uvedených zdrojích můžeme aplikovat hledání motivace sociálního pracovníka v různých dimenzích.

²³ REBEKOVÁ, Karla. *NEJVÝZNAMNĚJŠÍ MOTIVAČNÍ ČINITELE SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA A MOTIVAČNÍ PROGRAM*. Olomouc, 2011. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Doc. PhDr. Vladimír Řehan.

3.2 Biologická dimenze

Americký psycholog Abraham Maslow v roce 1970 sestavil hierarchii potřeb podle pořadí naléhavosti a pořadí, ve kterém se základní potřeby projevují. Na prvním místě stojí biologické potřeby, které jsou nezbytné k zachování biologické existence – hlad, žízeň, zmírnění či odstranění bolesti, sexuální vyžití atd. Pokud tyto základní biologické potřeby nejsou uspokojeny, mohou ovládnout prožívání a celkové jednání. Tyto základní potřeby musí být pravidelně syceny, aby se stav jedince udržel v rovnováze.²⁴

Biologická dimenze určuje život člověka – určuje fakt, že člověk je živý. Potřebuje ke svému životu (trvání) vodu a přísun potravy. Člověk jako živý organizmus žije v těsné souvislosti se svým prostředím. Žije, je tedy závislý. Avšak člověk netrvá, ale přímo žije, to znamená, že se rodí a vyvíjí, stárne a zaniká. Ještě než zanikne, pokusí se předat život dál – rozmnoží se.²⁵

Základní potřebou k životu je potřeba jídla a vody. Může být sociální pracovník, který chce vykonávat pomáhající profesi, motivován právě těmito primárními potřebami? Může zaměstnání v sociálních službách uspokojovat jeho základní potřeby jídla a vody?

Potřeba jídla má u jednotlivých jedinců, společenských vrstev a kultur různý význam a různé podoby. Pro člověka žijícího v chudobě se stává potřeba jídla základní filozofií života.²⁶ Pokud by sociální pracovník neměl nasycenou tuto

²⁴ ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti: obor v pohybu*. 6., rev. a dopl. vyd., V Grada Publishing 2. Praha: Grada, 2010. *Psyché* (Grada), s. 107-108. ISBN 978-80-247-3133-9.

²⁵ SOKOL, Jan. *Člověk jako osoba: filosofická antropologie*. Třetí, rozšířené vydání. Praha: Vyšehrad, 2016. *Moderní myšlení*, s. 23-24. ISBN 978-80-7429-682-6.

²⁶ CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Úvod do psychologie osobnosti*. Praha: Grada, 2012. *Psyché* (Grada), s. 187. ISBN 978-80-247-4033-1.

základní potřebu, mohl by jen těžko svou práci vykonávat – výše zmíněné hodnoty sociální práce, osobnostní postoje by byly tímto nedostatkem značně narušené, ne-li zcela potlačené. Výstižné vyjádření pro toto téma je vyjádření J. Dvořáka „Hlad ničí především sociální vztahy lidí. Hladovění mění lidskou psychiku, nezřídka – ba při dlouhém a krutém hladovění většinou jako pravidlo – až ke stupni psychické poruchy. Mění právní a společenské postoje. Hlad degraduje všechny etické, estetické, racionální, citové a zvykové normy.“²⁷

Sociální pracovník – jako člověk – je motivován potřebou uspokojení hladu, žízně a dalších životních potřeb. Po uspokojení těchto základních potřeb nastupuje uspokojení následující potřeby.²⁸ Pokud je základní potřeba neuspokojená, přichází frustrace (určitá překážka na cestě ke zvolenému cíli, může být vědomá i nevědomá). Motivací sociálního pracovníka může být tedy obstarání dostatku peněžních prostředků na uspokojení primárních potřeb. Sociální pracovník je v primárním měřítku motivován jakousi materiální a fyziologickou potřebou – jako každý člověk. Nedostatek peněz může vést k frustraci a z tohoto nedostatku se mohou odvíjet frustrace další.²⁹

Proto když přemýšlím nad svou motivací pro práci v pomáhajících profesích, nedávám obecně větší váhu sociální práci než jiným zaměstnáním. Bezpochyby jsou pro práci v sociální sféře nutné jisté předpoklady, které zmiňuji v kapitole o obecných předpokladech pro sociální práci. Je však pro mě trochu úsměvné, že základní motivací je uspokojení primárních fyziologických potřeb.

²⁷ NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia, 1996, s. 174. ISBN 80-200-0592-7.

²⁸ ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti: obor v pohybu*. 6., rev. a dopl. vyd., V Grada Publishing 2. Praha: Grada, 2010. Psyché (Grada), s. 106. ISBN 978-80-247-3133-9.

²⁹ CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Úvod do psychologie osobnosti*. Praha: Grada, 2012. Psyché (Grada), s. 196. ISBN 978-80-247-4033-1.

Potřeba hladu, žízně a další. Někomu jde sociální práce, někomu ne. To je vše. Za sociální práci si můžeme dosadit jakýkoliv obor a pravdivost tvrzení většinou bude stejná. Schopnost a talent sociálního cítění je proto pouze určitým ukazatelem při hledání motivace sociálního pracovníka. Avšak správný pohled na lidskou bytost má být podle mého názoru celistvý, a to z pohledu všech čtyř dimenzí, a nelze se tedy pozastavit nad elementární potřebou živých organismů. Touto kapitolou se snažím apelovat na důležitost pokory v sociální práci a v životě. Přístupu lidí k lidem i k životu samotnému s velkou mírou úcty a respektu.

3.3 Psycho-sociální dimenze

V této dimenzi si podrobněji rozebereme pojmy jako prosociální chování, altruismus, teorii sociální výměny a afilaci.

3.3.1 Afilace

Od dětství jsem chtěl být zoologem. Studoval jsem střední školu s přírodovědným zaměřením a v posledním ročníku jsem psal ročníkovou práci, ve které jsem zkoumal typy lovu specifického druhu pavouků. Dvakrát až třikrát týdně jsem docházel do výzkumného ústavu a celé odpoledne jsem trávil sám pozorováním specificky lovicích členovců. Po několika měsících jsem začal pociťovat tendenci afilace a bylo mi jasné, že je pro mě důležitá i v budoucím zaměstnání.

Afilace je definována jako touha člověka vyhledávat a navazovat kontakty a vztahy s jinými lidmi. Síla afilace je u každého člověka individuální. Pevné a dlouhodobé vztahy poskytují člověku oporu a pomoc. Přinášejí jedinci možnost projevit své nejintimnější pocity – radost, smutek, potřebu bezpečí a pomoci.

Těsné i nahodilé vztahové interakce dávají člověku možnost srovnání. Podle teorie sociálního srovnávání, jež popsal L. Festinger, vede afilace k možnosti ocenit vlastní sílu či slabost, přednosti a nedostatky. Tento akt se děje převážně v momentě, kdy není k dispozici objektivní měřítko správnosti chování použitelného pro jedince, pak se jiní lidé stávají subjektivním měřítkem. Skrze jiné lidi je právě člověk schopen ocenit sám sebe. Potřeba afilace stoupá v situacích strachu, nejistoty, obav či ohrožení. Přítomnost jiných lidí v situacích strachu, ohrožení atd. redukuje tyto pocity, jelikož vytvářejí prostor pro vzájemnou útěchu a pomoc. Možnost srovnání svých pocitů s pocity jiných výrazně snižuje zátěž těchto situací.³⁰

Afilace může sloužit jako náhled na situaci klientů v tíživých situacích a lidskou potřebu navazovat vztahy a kontakty s ostatními lidmi. Sociální pracovník může nalézt společné motivy pro pomáhající profese u ostatních sociálních pracovníků, může s nimi sdílet a řešit problémy, které v jejich profesních životech nastanou.

3.3.2 Prosociální chování (altruismus)

Prosociální chování je definováno jako obecný akt pomoci vedoucí k blahu jednotlivce nebo skupiny. Altruismus je proti prosociálnímu chování chápán jako pomoc poskytovaná druhým bez očekávání zisku či odměny. Altruismus je také často některými autory spojován se sebeobětováním. Pro časté spojování či zaměňování těchto dvou pojmů je vhodnější chápat prosociální chování spíše jako určitý vzorec chování a altruismus jako motivaci. Určujícím faktorem je osobní blízkost pomáhajícího k člověku v nouzi, předpokládá se, že čím větší vztahová

³⁰ VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie. 2., přeprac. a rozš. vyd.* Praha: Grada, 2008, s. 249-250. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1428-8.

blízkost panuje mezi pomáhajícím a potřebným, tím je pomoc rychlejší. Z tohoto důvodu je proto důležitější anonymní prosociální chování – pomoc poskytnutá neznámé osobě.³¹ Povaha člověka je v podstatě egoistická. Sociologové tvrdí, že altruismus se objevuje hlavně při snaze o zachování příbuzenských genů. Avšak altruismus se projevuje i vůči osobám cizím. H. W. Bierhoff, R. Klein a P. Kramp provedli pozorování (1991) svědků železniční nehody a zjišťovali, kdo pomoc poskytl a kdo ne. Z výsledků pozorování poté sestavili rysy altruistické osobnosti, podle charakteristik lidí, kteří pomohli a kteří ne. U lidí, kteří pomohli, se objevovaly hodnoty typu – měli silnou vnitřní kontrolu, věřili ve spravedlivý svět, měli pocit sociální odpovědnosti, projevíli schopnost empatie a byli založeni méně egocentricky.³²

3.3.2.1 Prosociální chování jako fundament pomáhajících profesí

První teorie prosociálního chování byly vysvětlovány z pohledu egoistické motivace. Ve snaze o hlubší proniknutí do problematiky pomáhaní bylo sestaveno několik teorií, které se snaží vysvětlit motivy altruistické chování.³³ Pro mou bakalářskou práci se nejvíce hodí představit koncept autorů G. Carla a B. A. Randalla (2002), kteří sestavili klasifikaci prosociálního chování v šesti základních tendencích:

³¹ tamtéž, str. 285-286.

³² NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 1999, s. 221-222. ISBN 8020006907.

³³ MLČÁK, Zdeněk a Helena ZÁŠKODNÁ. *Prosociální charakteristiky osobnosti dobrovolníků*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2013, s. 42 - 44. ISBN 978-80-7464-462-7.

1. **Altruistické chování** – dobrovolná pomoc druhému se zájmem o jeho potřeby a prospěch. Tento akt bývá podněcován soucitem a morálními principy.
2. **Vyžádané chování** – pomoc druhému, která je motivována jeho žádostí o pomoc. Vyhovění žádosti je iniciováno morálními principy, ale i vyšší úrovní přijímání perspektivy a soucitu.
3. **Emocionální chování** – pomoc druhému v emocionálně vypjatých situacích. Motivací pomáhajícího může být soucit, ale i vysoká míra vzrušení a osobní distres.
4. **Veřejné chování** – pomoc druhému za účasti veřejnosti – publika. Tato pomoc může být motivována přáním získat sociální akceptaci a prezentovat vlastní osobu. Veřejné chování nemusí souviset s projevem altruistického chování.
5. **Anonymní chování** – pomoc druhému, aniž by pomáhající věděl, komu se pomáhá. Motivace vykonat dobrý skutek.
6. **Krizové chování** – poskytnutí pomoci člověku, který se nachází v krizových, stresových či frustračních situacích.³⁴

3.3.2.2 Motivy prosociálních jedinců

Podle názoru Ellisové existuje tolik motivů pomáhajícího chování, kolik je na světě dobrovolníků. Při studiu prosociálních motivů dominuje tzv. funkcionální přístup. Díky tomuto přístupu vzniklo mnoho teorií a výzkumů, které se snaží určit motivaci prosociálního chování. E. G. Clary se svými spolupracovnicíky

³⁴ VANĚK, Matěj. *O motivaci sociálního pracovníka*. Praha, 2017. Absolventská práce. Jabok - Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická. Vedoucí práce Dr. Ing. Ladislav Heryán, Th.D.

naformulovali šest kategorií motivace. Ty byly poté rozšířeny J. Esmondem a P. Dunlopem o další čtyři, které jsou popsány níže. Výzkum byl prováděn dotazníkovým šetřením, respondenty byli lidé, kteří pracují jako dobrovolníci. Tohoto dotazníkového výzkumu se zúčastnilo 2 671 dobrovolníků.

- 1. Hodnoty** – Jedinec se snaží vyjádřit své hodnotové přesvědčení a díky němu také jednat. Považuje za důležité pomáhat druhým.
- 2. Reciprocita** – Jedinec koná dobrovolnickou činnost ve víře, že vše, co člověk udělá pro druhého, se mu jednou vrátí. Pomáhání druhým má přinést i něco pozitivního jemu.
- 3. Ocenění** – motivace k dobrovolnické činnosti tím, že ho druzí ocení za jeho pomáhající schopnosti.
- 4. Porozumění** – Jedinec je motivován získáním nových informací o světě, a může si tak procvičit dovednosti, které normálně nepoužívá.
- 5. Sebeúcta** – prostřednictvím pomáhající profese si jedinec zvyšuje pocit vlastní hodnoty a sebeúcty.
- 6. Reaktivita** – motivací v tomto případě je řešení svých minulých či současných problémů.
- 7. Sociální funkce** – jedinec je motivován snahou o přizpůsobení se normálním vlivům vzorů či významných osob (rodina, přátelé).
- 8. Protektivní funkce** – jedinec se dobrovolnickou aktivitou snaží redukovat osobní negativní pocity.
- 9. Sociální interakce** – motivací jedince je tvoření sociální sítě a potěcha z kontaktu s druhými lidmi.

10. Kariérní vývoj – Jedinec se snaží o získání kontaktů nebo zkušeností, které by mu pak pomohly k lepšímu zaměstnání.³⁵

Podle M. A. Musicka a J. Wilsona bývá dobrovolnictví v literatuře a v běžném životě rozdělováno do čtyř systému nesoucích stejné hodnoty. Prvním je **humanitarismus**. Principem v tomto souboru je hluboké přesvědčení dobrovolníků o tom, že všichni lidé jsou si rovni a svou pomáhající činností mohou odstraňovat existující nespravedlnost. **Antimaterialismus** je přístup, při kterém jedinci s prosociálním cítěním vyjadřují zájem o druhé, ale nekalkulují s vlastním prospěchem. Třetím souborem je **antiindividualismus**, jenž je u dobrovolníků chápán jako silný zájem o druhé. Dobrovolníci mají menší pocit autonomie, silné prosociální chování, schopnost empatie a vyšší sociální odpovědnost. Posledním ze souborů je **religiozita**. Ta vypovídá o faktu, že se dobrovolníky častěji stávají lidé s tradičními náboženskými hodnotami, zdůrazňující altruismus, prosociální chování, soucit a péči o člověka v nouzi.³⁶

3.3.3 Sociální výměna

Teorie sociální výměny slouží jako jedna z možností vysvětlení altruismu. Někteří autoři v altruismus jako takový nevěří, někteří ho zase připisují důsledkům prostředí a výchovy.³⁷ Teorie sociální výměny vychází z poznatků toho, že v sociální interakci si lidé vyměňují informace, sympatie a pomoc na základě zvážení míry úsilí a předpokládaného zisku. U prosociálního chování není patrný

³⁵ VANĚK, Matěj. *O motivaci sociálního pracovníka*. Praha, 2017. Absolventská práce. Jabok - Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická. Vedoucí práce Dr. Ing. Ladislav Heryán, Th.D.

³⁶ tamtéž, str. 95 - 96.

³⁷ VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008, s. 286. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1428-8.

osobní prospěch pomáhajícího, předpokládá se však odměna v rámci dobrého pocitu z odvedené pomoci. U rozhodování o pomoci hraje roli poměr mezi náklady a zisky. Pokud jsou náklady větší než možnost zisku, k pomoci se jedinec uchýlí s mnohem menší ochotou než v opačném případě. Jako zisk lze považovat i silnou potřebu získat uznání od druhých. Přítomnost jiných lidí může vést jedince až k pozoruhodným pomocným gestům.³⁸

3.3.4 Sociální normy

Naplnění sociálních norem může být silnou motivační silou prosociálního chování. Norma představuje sociální očekávání a předepisuje vhodné chování vyžadované společností. Zvnitřněná norma se tak stává silnou vnitřní motivací, vodítkem v jednání, přesvědčením, zásadou, morálním principem. Člověk od svého dětství podléhá sociálnímu vývoji a socializaci, díky těmto dvěma hybatelům si osvojujeme mnoho norem (slušné a poctivé chování, pomáhání druhým atd.). Naplnění hluboce zvnitřněné normy může vést k pocitu osobního uspokojení a pozitivním emocím. Na druhou stranu nenaplnění těchto norem může vést k negativním pocitům, negativnímu sebehodnocení a sebeobviňování. Někteří lidé mají své osobní normy tak silně zvnitřněné, že se stávají motivačními strukturami a za určitých podmínek se vždy podílejí na řízení chování v požadovaném smyslu.³⁹

Nejčastěji uváděnými normami, jež motivují jedince k prosociálnímu chování, jsou **reciprocita** a **sociální odpovědnost**. Reciprocita je definována jako pomoc těm, kteří pomohli nám. Vyjadřuje očekávání, že dobré chování (poskytnutí dobra) bude splaceno také dobrým chováním. Na normě sociální

³⁸ tamtéž, str. 287 - 288.

³⁹ tamtéž, str. 288.

odpovědnosti je založen princip pomoci lidem, kteří jsou na pomoci dotyčných závislí. Při rozhodování o poskytnutí pomoci na základě sociální odpovědnosti má velký vliv příčina stavu nouze. Pokud si jedinec způsobil stav, že potřebuje pomoc, sám, bude ochota pomoci menší, než když se osobě stane něco nečekaného – živelná pohroma, nemoc, krize atd.⁴⁰

3.3.5 Empatie

Důležitým pojmem v tématu prosociálního chování je empatie. Člověk obdařen touto vlastností je schopen vcítit se do pocitů a důvodů jednání druhé osoby. Šikovně zachází s emocemi a vcítuje se do její situace.⁴¹ Pokud člověk dokáže tento akt provést citlivě, může lépe rozpoznat prožívání člověka a vhodněji mu pak odlehčit od jeho krizové situace. Toto chování napomáhá jedinci s potřebou pomoci redukovat nepříjemně prožívaný stav osoby v krizi (úzkost, strach, neštěstí, smutek, nejistotu) a vede zároveň k redukci vlastního emocionálního napětí.⁴²

Významným ovlivněním psychologie altruismu bylo propojení světu egoizmu a altruizmu pomyslným mostem empatie – Hoffman empatii chápe jako „emocionální odpověď“ odpovídající situaci někoho jiného nikoli vlastní situaci...“⁴³ Hoffman dále vysvětluje empatii jako princip: je-li jiná osoba v osobním distresu, u pozorovatele vzniká distres empatický. Na základě

⁴⁰ tamtéž, str. 289.

⁴¹ HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015, s. 139. ISBN 978-80-262-0873-0.

⁴² VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008, s. 290. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1428-8.

⁴³ MLČÁK, Zdeněk a Helena ZÁŠKODNÁ. *Prosociální charakteristiky osobnosti dobrovolníků*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2013, s. 40. ISBN 978-80-7464-462-7.

pozorované osoby s distresem se vyvíjí distres ze soucitu. Ten pak slouží jako motivace pro altruistické chování. Egoistickou motivací jedinec uvolňuje vlastní prožívání distresu, altruistickou motivací je zlepšení situace druhého člověka. Empatie je tedy mostem mezi egoismem a altruismem, neboť obsahuje prvky od obou výrazů.⁴⁴

3.3.6 Teorie vazby

Další možné vysvětlení pomáhajícího chování, může být tzv. **teorie vazby**. Podle této teorie se sociální psychologové domnívají, že jedinci, kteří měli dobrou a láskyplnou péči v raném dětství, budou citlivější a lepší v pomáhajících úkonech. Podle této teorie disponuje člověk od raného věku systémem chování, který jej motivuje k vyhledávání blízkosti lidí se schopností poskytnout ochranu. Z tohoto důvodu lidé s dobrou rodičovskou péčí lépe reagují na distres druhých lidí.⁴⁵

3.3.7 Syndrom pomocníka

Tato kapitola pojednává o významném jevu, který se objevuje u pomáhajících profesí. Pokusím se jej stručně představit a uvést charakteristiky. Syndrom pomocníka je pro mě v této práci důležitým protikladem určité přirozené pomoci. Do jaké míry chce jedinec vykonávat sociální práci pouze z vlastního přesvědčení a do jaké míry může být i pracovník skrytě motivován právě syndromem pomocníka.

„Syndrom pomáhajícího je podle W. Schmidbauera specifická narcistická porucha, jejímž prostřednictvím pracovník v pomáhající profesi řeší,

⁴⁴ tamtéž, str. 47.

⁴⁵ tamtéž, str. 49.

většinou nevědomě, svá raná traumata z dětství. Trpí hladem po porozumění a po uznání.“⁴⁶ Pokud se jedinec s tímto syndromem nezúčastňuje supervizi, bude se jeho touha po uznání a obdivu neustále prohlubovat.⁴⁷

Syndrom pomocníka v sobě zahrnuje pět složek. Schmidbauer je nazývá spíše tématy, pro zdůraznění celostní biografické koncepce.

3.3.7.1 Odmítnuté dítě

V tomto tématu jde o to, že se pomocník odmítl otevřít oblastem svého prožívání, ve kterých se cítí slabý nebo nejistý. Chce být silný, dokazovat svou hodnotu a mít za sebou výkony. Pocit bezmocnosti se u jedince objevuje hlavně proto, že si je sám nedokáže přiznat a tuto bezmocnou dimenzi si vůbec neuvědomuje. Má jistotu, nedělá chyby a vyzná se. Toto jednání je spojené s prožitkem těžkého dětství, kdy se pomocník cítil rodiči odstrkovan. Zanedbávané děti se proto stávají disociálními nebo až moc sociálními. Syndrom pomáhajícího může však nastat i u dětí, které byly rodiči obdivovány a rozmazlovány. V tuto chvíli může jedinec začít potlačovat vlastní neukojenost a z toho vzniká, že roli závislého a neukojeného člověka předá jiným.⁴⁸

3.3.7.2 Identifikace s jáským ideálem

S termínem nadjá jakožto stupeň v „já“ přišel S. Freud. Nadjá vnáší do „já“ kritické, trestající a provinilé tendence. Jáský ideál funguje jako mrkev přivázaná oslu před čumák. Nadjá slibuje „já“ totální harmonii, pokud dosáhne jáského

⁴⁶ MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013, s. 56. ISBN 978-80-262-0213-4.

⁴⁷ tamtéž, str. 56.

⁴⁸ SCHMIDBAUER, Wolfgang. *Syndrom pomocníka: [podněty pro duševní hygienu v pomáhajících profesích]*. Praha: Portál, 2008. Spektrum (Portál), s. 34. ISBN 978-80-7367-369-7.

ideálu. Selhání vůči nadjá jedinec pociťuje jako vinu, selhání vůči ideálu pociťuje jedinec se studem. Člověk prožívající zdravé dětství tyto dva systémy nerozlišuje – plní své povinnosti, uskutečňuje své ideály a užívá života. Jedinec s disfunkčním vývojem však mají problém s jáským ideálem a nadjá. Proto pomocníci vnímají potřeby klientů jako náhradu za své potřeby, na které většinou zapomínají.⁴⁹

3.3.7.3 Manická obrana

Pro člověka v manickém stavu je všechno možné, nezná hranic a mezí, nebere žádné ohledy, neboť tíhne k osobní grandiozitě. S tématem odmítnutého dítěte souvisí pojem manické obrany. Jedinec, který vypadá jako životem a krizí nedotčený, kterého neurazí žádná urážka, nic ho neznejistí, může vykazovat právě prvky manické obrany. S tím souvisí i syndrom pomocníka. Děti často pracují se svou fantazií. Například chudé děti vidí zlatou minci větší než ti bohatí. Z tohoto poznatku můžeme říci, že děti podobně produkují obrazy toho, co jim chybí. Kdo nemá dobrou matku, ten si ji podle své fantazie může vymyslet. Budoucí pomocník se ztotožní s ideálem své fantazijní matky s heslem: protože se o mě nikdo nepostaral, stanu se zdravotní sestřičkou. Toto rozhodnutí vysvobozuje dítě z deprese a hanby, že nemělo dobré a empatické rodiče jako ostatní. Tento jedinec si vybuduje představu o dokonalosti, neboť kdo je dokonalý, nemůže nikdy zklamat. Proto se u pomocníků neobjevují žádné drobné problémy, neškodné chybičky atd. Grandiózní já nutí pomocníka k neustálému úsilí. Funguje jako nástroj proti depresi, kterou je potřeba popřít. Projevuje se například svéráznou neschopností přijmout kompliment, unést pochvalu a dík.⁵⁰

⁴⁹ tamtéž, str. 34-36.

⁵⁰ tamtéž, str. 37-39.

3.3.7.4 Uhýbání před vzájemností

Člověk se syndromem pomáhajícího nedokáže příliš vnímat své emocionální potřeby. Tento fakt se projevuje také u vztahů a blízkosti lidí. Proto se pomocník vyhýbá vztahům, ve kterých by byl čímkoliv jiným než tím, kdo dává, který neprojevuje žádné jiné potřeby kromě silné touhy být nepostradatelný. Kdo totiž projevuje svá přání, ten přiznává, že není autonomní a nezávislý. Jedinec, který jenom dává, si mnohem lépe udrží grandiózní představu o své autonomii.⁵¹

3.3.7.5 Nepřímá agrese

Odmítnuté dítě prožívá velké dilema, na jednu stranu se chce pomstít těm, kteří ho tak málo respektují, zatímco na druhou stranu vnímá, že pomstou by si uškodilo. Pomocník se tedy s velkým úsilím pokouší toto dilema vyřešit. Překonává vlastní agresi, lhostejnost, nezájem, jak je zažil v dětství. Snaží se vytvořit lepší svět a budoucnost. Identifikuje se se strážným andělem či spasitelem, který osvobozuje ostatní z krizových situací. Svoji agresi poté projevuje nepřímo a dává ji do služeb svému okolí. Tím však vztek nemizí, ale pouze dozrává uvnitř pomocníka.⁵²

Další, výše nezmíněnou charakteristikou může být nedostatek sebeocení, neschopnost prosadit se a sebeobětovat se. Sebeobětování může fungovat jako důkaz vlastní důležitosti a hodnoty. V praxi to může mít za následek to, že

⁵¹ tamtéž, str. 39-41.

⁵² tamtéž, str. 46-50.

pracovník přebírá za klienta zodpovědnost a činí za něj úkoly, které už nejsou v jeho kompetenci.⁵³

Pro lepší představu přidávám charakteristické symptomy, které se objevují u syndromu pomáhajícího.

- Neschopnost cítit se komfortně v situaci chvály a uznání.
- Neschopnost přiznat neúčinnost některých opatření v profesi.
- Časté pocíťování nedostatku vděku od klientů
- Strach a váhavost při vyžadování praktických a reálných podmínek při pracovním pomáhajícím vztahu (dochvilnost, dodržování úmluv, plnění úkolů atd.).
- Introverze a malá potřeba kontaktů.
- Silný strach před kritikou a neúspěchem.
- Sklony k ústupnosti, zdráhavosti a přehnané zdvořilosti.
- Problémy říci „ne“ a neschopnost od druhých něco požadovat.
- V sociálních konfliktech reagování více osobně nezaujatě.
- Osobní tlak na vlastní dokonalost.
- Přijetí sebe sama pouze při něčem vykonaném.
- Z velké míry rezignace na projevy agrese vůči druhým, místo toho spíše soupeří agresivně sami se sebou – ve formě sebekritiky a pocitů viny.⁵⁴

⁵³ VALENTOVÁ, Helena. *MOTIVACE SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ PRO PRÁCI V NÍZKOPRAHOVÝCH ZAŘÍZENÍCH PRO DĚTI A MLÁDEŽ*. Brandýs nad Labem, 2008. Bakalářská práce. UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE FILOZOFICKÁ FAKULTA. Vedoucí práce PhDr. Kazimír Večerka, CSc.

⁵⁴ tamtéž

3.4 Spirituální dimenze

V této kapitole se budeme zabývat spiritualitou jako složkou osobnosti. Pojem spiritualita pochází z latinského slova „spiritualis“, což v překladu znamená „duchovní“, toto slovo je odvozeno od „spiritus“, neboli dech či duch. V křesťanství odkazuje na působení třetí božské osoby – ducha svatého. Síla ducha svatého působí na jednotlivce v jeho životě.⁵⁵

Abraham Maslow ve své hodnotové hierarchii mluví o potřebě transcendence a přesahu, potřebě prožitku, že je člověk součástí většího celku.⁵⁶ Spiritualita je tedy přítomná víceméně u všech lidí. Sociolog, psychoterapeut a kněz Tomáš Halík se vyjadřuje o spiritualitě (používá však pojem nábožensko) jako o přirozené dimenzi člověka a společnosti. Přirovnává přítomnost této dimenze k přítomnosti smyslu pro krásu, pro humor či pro veřejný život.⁵⁷

Na spirituální dimenzi je pohlíženo z mnoha úhlů. Má své zastánce i odpůrce. Ve své bakalářské práci i v životě této dimenzi přikládám velkou důležitost. V následujících kapitolách budu pojednávat o křesťanství jakožto historickém kořenu sociální práce a buddhismu z pohledu soucitu, lásky a pomoci. V rámci těchto dvou náboženství (popřípadě filozofií) stručně představím nejdůležitější koncepty vztahující se k pomáhajícím profesím. Poté se pokusím o dialog mezi křesťanstvím a buddhismem.

⁵⁵ VOJTÍŠEK, Zdeněk, Pavel DUŠEK a Jiří MOTL. *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha: Portál, 2012, s. 10. ISBN 978-80-262-0088-8.

⁵⁶ ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti: obor v pohybu*. 6., rev. a dopl. vyd., V Grada Publishing 2. Praha: Grada, 2010. Psyché (Grada), s. 107-108. ISBN 978-80-247-3133-9.

⁵⁷ VOJTÍŠEK, Zdeněk, Pavel DUŠEK a Jiří MOTL. *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha: Portál, 2012, s. 13-14. ISBN 978-80-262-0088-8.

3.4.1 Křesťanské motivační zdroje pro pomáhající profese

Historickým kořenem pro sociální práci je s největší pravděpodobností křesťanství. Jiná náboženství, kromě buddhismu, neapelují v takové míře na univerzální lásku ke všem bytostem. V islámu a judaismu je pomoc a soucit spojen pouze s komunitou souvěrců. Důležitým pojmem v křesťanské koncepci je pojem bližního. V Novém zákoně zaujímá toto slovo ještě hlubší význam než ve Starém zákoně. Bližní je v novozákonním pojetí vztahován i na ostatní lidi bez ohledu na jejich národnost či náboženský původ. Ježíš Kristus mluví o bližním v příběhu o milosrdném Samaritánovi (Lk 10, 25-37).⁵⁸

Ježíš Kristus je hlavním zdrojem univerzální lásky, pomoci, služby a dalších. Díky svému životu a učení je pro mou bakalářskou, spolu s Buddhou ústřední postavou.

3.4.1.1 Láska k bližnímu

V úvodu kapitoly o křesťanských motivačních zdrojích zmiňuji známý příběh o milosrdném Samaritánovi, na kterém Ježíš vysvětluje pojem lásky k bližnímu. Pojem bližního se nese od vyřčení tohoto pojmu až do dnešní podoby církve. Ve své nástupní encyklice papež Benedikt XVI. prohlašuje, že „církvev jakožto Boží rodina musí být dnes stejně jako v minulosti místem vzájemné pomoci a zároveň místem ochoty sloužit také těm, kdo jsou mimo ni a potřebují pomoc“.⁵⁹Charitativní práce a láska k bližnímu neoddělitelně patří k povaze církve

⁵⁸ MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2012, s. 34-36. ISBN 978-80-262-0211-0.

⁵⁹ MARYŠKOVÁ, Jana. *Křesťanské inspirační a motivační zdroje v pomáhajících profesích* [online]. 2011, [cit. 2017-11-28]. Dostupné z: <http://www.caritasetveritas.cz/index.php?p=archiv&cislo=1&rok=2011>

stejně jako zvěstování slova Božího a slavení svátostí.⁶⁰ V Ježíšově podstatě to znamená, že ten, kdo miluje bližního svého a je schopen pocítit jeho trápení jako svá vlastní, kdo mu pomůže a je schopen nasazovat se pro něj, je z křesťanského hlediska Kristovým služebníkem.⁶¹

Láska k bližnímu je hlavním podpěrným kamenem pomáhající profese. Zahnuje do sebe pravdivost, otevřenost, přijetí člověka takového, jaký je, a respekt vůči druhému. Všechny tyto vlastnosti lze shrnout také pod teologické kategorie **pravda**, **láska** a **compassio**. Pravda je v tomto směru myšlena jako existenciální, jako životní pravda. Tedy shoda slov a skutků, víry a jednání u pomáhajících na jedné straně a otevřenost vůči pravdě života u lidí potřebných na straně druhé. Láska souvisí s bezpodmínečnou svobodou, spojenou s vřelostí, respektem a nehodnotícím postojem. Svůj základ má v Boží lásce, a tudíž neklade člověku (pomáhajícímu) žádné podmínky. Třetí teologickou kategorií je *compassio*, což znamená spolu-utrpení. Představuje zde především schopnost empatie, chápajícího vcítění a soucitu.⁶²

První krokem k účinné pomoci potřebným je tedy překonání lhostejnosti, nezájmu, necitelnosti vůči obrazům bídy a utrpení.⁶³

⁶⁰ tamtéž

⁶¹ CTIRAD VÁCLAV POSPÍŠIL. *Teologie služby: kniha (nejen) pro ty, kdo se věnují křesťanské charitě a diakonii*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 135. ISBN 8071927481.

⁶² MARYŠKOVÁ, Jana. *Křesťanské inspirační a motivační zdroje v pomáhajících profesích* [online]. 2011, **2011**(1) [cit. 2017-11-28]. Dostupné z:

<http://www.caritasetveritas.cz/index.php?p=archiv&cislo=1&rok=2011>

⁶³ tamtéž

3.4.1.2 Služba v křesťanském kontextu

Esencí křesťanské charitativní práce je Boží láska, o které mluví Ježíš Kristus ve svém učení a ztělesňuje ji ve svém životě. Kristus ve svém učení často nabádal k pomoci a službě. Mimo pouhé nabádání sám službu a pomoc potřebným vykonával. Služba je v křesťanském kontextu vystihována jako ohleduplnost k přesvědčení druhého, takt a tolerance. Pokud chápeme bezpodmínečnou Boží lásku jako určitý Boží čin a jsme ve svém nitru přesvědčeni o její síle, měli bychom tento akt napodobovat. Boží láska je určena pro každou bytost na světě, bez ohledu na rasu, vzhled, společenský status atd. Bůh se lidem ve své bezmezné lásce uklání. Sklání se k malomocným a potřebným se soucitem a nadějí. Pokud i my chceme šířit evangelium lásky, musíme ho v nejpravějším smyslu šířit pouze službou. V tomto aktu služby se můžeme setkat s učením a životem Ježíše Krista. To je pravá podstata pravdy evangelia, které šířil muž z Nazaretu.⁶⁴

3.4.1.3 Člověk jako obraz Boží

Většina současných exegetů se v dnešní době shodne na ústředním postavení tématu Božího obrazu v biblickém zjevení (Gn 1,26-27;5, 1-3;9,6). Boží obraz pro Bibli představuje takřka definici člověka. Tajemství člověka nemůžeme správně porozumět, pokud oddělíme tajemství Boha. Při tomto tvrzení je důležité mít na paměti, že tato biblická interpretace se vztahuje na všechny lidi. Bible také tvrdí, že byl člověk stvořen ve vztahu k ostatním osobám, k Bohu, ke světu a

⁶⁴ CTIRAD VÁCLAV POSPÍŠIL. *Teologie služby: kniha (nejen) pro ty, kdo se věnují křesťanské charitě a diakonii*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 87. ISBN 807192748

k sobě samému. Podle Nového zákona platí, že obraz boží ze Starého zákona být dovršen v obrazu Krista.⁶⁵

Původ člověka je nutno hledat v Kristu, vždyť člověk byl stvořen skrze něho a pro něho. Slovo, v němž byl život a které je světlem ozařujícím každého, přišlo do světa.⁶⁶

Lidské bytosti, stvořené k Božímu obrazu, sdílejí svět s ostatními tělesnými bytostmi, odlišují se od nich inteligencí, láskou a svobodou. Člověk má nad sebou a zároveň ve svém nitru svědomí, určitý zákon (křesťanská tradice ho nazývá tzv. přirozený zákon). Tento zákon pochází od Boha a motivuje jedince, aby hledal pravdu a dobro. Bůh jakožto stvořitel předává výsadu spravovat svět ve své svobodě a lásce. Lidská správa stvořeného světa je službou vykonávanou skrze podílení se na Boží vládě.⁶⁷

3.4.1.4 Anonymní křesťané

Bez osoby Ježíše Krista by možná nikdy nebylo zaseto semínko pro sociální práci. Muž z Nazaretu vybízí k pomoci potřebným, slabším, utiskovaným a svým životem a učením se snaží v lidech vzbudit lásku k sobě samým a k druhým. Ten, kdo miluje bližního a je schopen být k jeho trápení empatický, kdo mu dokáže pomoci a je schopen nasazovat se pro něj, je z křesťanského hlediska Kristovým služebníkem.⁶⁸

⁶⁵ *Společenství a služba: lidská osoba stvořená k Božímu obrazu*. Přeložil Ctirad Václav POSPÍŠIL. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, s. 13-15. ISBN 80-9271-971-9.

⁶⁶ tamtéž, str. 37.

⁶⁷ tamtéž, str. 41.

⁶⁸ CTIRAD VÁCLAV POSPÍŠIL. *Teologie služby: kniha (nejen) pro ty, kdo se věnují křesťanské charitě a diakonii*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 135. ISBN 807192748

Knihy *Teorie a praxe charitativní práce* Michala Opatrného, Markuse Lehnera a kol. pojednává o konceptu anonymního křesťanství. Pro vysvětlení pojmu anonymního křesťanství je v knize použito vysvětlení K. Rehnera:

„Kdo tedy akceptuje své bytí. Byt' ještě vzdálen zjevení explicitní formulace slova, tedy své lidství v mlčenlivé trpělivosti (lépe řečeno: ve víře, naději a lásce), ten ho přijímá jako tajemství, jež je ukryto v tajemství věčné lásky a dává život i v klíně smrti; ten tedy Kristu – aniž o tom ví – přitakává... Kdo své lidství (a přirozeně lidství druhého) přijímá zcela, ten přijal syna člověka, neboť v něm Bůh přijal člověka. A když v písmu stojí, že Zákon naplnil ten, kdo miluje bližního, pak je to poslední pravdou právě proto, protože Bůh sám se stal tímto bližním, a proto je také v každém bližním přijímán a milován zároveň onen jeden Blízký i Vzdálený.“⁶⁹

K. Rehner ve svém pojetí anonymního křesťanství mluví o zachování obecného lidství. V katolické teologii se poukazuje, že by křesťanství nemělo vytvářet nadstavbovou hodnotu k lidsky obecnému. V křesťanství by mělo jít hlavně o lidskost jako takovou.⁷⁰ Člověk by tedy neměl opouštět svou lidskost a přirozenost, díky ní může vstupovat do prostoru milosti a nadpřirozenosti. Jako další můžeme použít argumentaci H. Haslingera: „Příklon k člověku, zejména k trpícím a slabým, bez zjištěných zájmů, je znamením Ježíše. Kdo se ujímá člověka a má přitom na očích důstojnost tohoto člověka a jeho osvobození k životu v plnosti, ten se podobá Kristu, neboť na sebe bere jeho způsob existence.“⁷¹

⁶⁹ OPATRŇÝ, Michal a Markus LEHNER. *Teorie a praxe charitativní práce: uvedení do problematiky: praktická reflexe a aplikace*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, 2010, s. 26. ISBN 978-80-7394-214-4.

⁷⁰ tamtéž, str. 25.

⁷¹ tamtéž, str. 26.

Hans Küng je známý pro svou kritiku anonymního křesťanství, ke kterému se vyjadřuje, že „Křesťanské není hned vše, co je pravdivé, krásné a lidské...“ nebo: Křesťanství není ihned všude tam, kde se vzdoruje nelidskosti a uskutečňuje humanita...“⁷²

Pro Künga je hlavním rozdílným faktorem osoba Ježíše Krista. Právě Kristus odděluje něco křesťanského od nekřesťanského. Pokud člověk vykonává sociální práci jako křesťanskou, může se v tento moment setkat s Ježíšem Kristem. Takový moment může být jistou formou liturgie (bohoslužby).⁷³

Koncept anonymních křesťanů může pomoci k lepšímu ocenění právě nekřesťanských sociálních pracovníků, kteří mají ze svého přesvědčení daleko ke Kristu a k církvi.⁷⁴ „Z tohoto hlediska se jeví hledání motivace sociálního pracovníka jako určité tajemství. Může být před zraky přihlížejících skryto. Motivace může být chápána jako Boží moc v lidech, která se snaží nasměrovat lidskou osobu k lásce k bližnímu. Budí v ostatních určitou přítomnost Ježíše Krista. Přítomnost, kterou se Kristus snažil vyprovokovat a vrýt ji do lidských srdcí. Vyvolat v nich soucit, lásku, víru a naději.“⁷⁵

⁷² tamtéž, str. 27.

⁷³ tamtéž, str. 27.

⁷⁴ tamtéž, str. 27.

⁷⁵ VANĚK, Matěj. *O motivaci sociálního pracovníka*. Praha, 2017. Absolventská práce. Jabok - Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická. Vedoucí práce Dr. Ing. Ladislav Heryán, Th.D.

3.4.2 Buddhistické motivační zdroje pro pomáhající profese

Siddhárta Gautáma zvaný Buddha, který žil v letech 566-483 př. n. l., se svým životem a učením zasloužil o vznik celosvětově známé životní filozofie jménem buddhismus.⁷⁶ Mladý princ Siddhárta žil celé své mládí v bohatství, po blízkém setkání s malomocným člověkem se princ vydává hledat vysvobození ze světa plného utrpení. Překonává dlouhé období asketického života, života na pokraji vyčerpání, až konečně nalézá vysvobození z koloběhu znovuzrození a stává se osvíceným neboli Buddhou.⁷⁷

3.4.2.1 Buddhovo učení

„Dháma je to, co skutečně je.“⁷⁸

Dháma je eticko-filozofické učení Buddhovo o vesmírném a mravním řádu tohoto světa a lidského života. *Dháma* byla zpočátku předávána ústním sdělením, později bylo učení Buddhy sepsáno do několika skupin textů, které se nazývaly *Pitaky* (sbírky).⁷⁹

Dhámu můžeme chápat jako učení reality. Její celistvé pojetí je velice komplikované, proto zde zmíním pouze její ústřední principy, na kterých je *dháma* založena.

⁷⁶ MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2012, s. 22. ISBN 978-80-262-0211-0.

⁷⁷ VANĚK, Matěj. *O motivaci sociálního pracovníka*. Praha, 2017. Absolventská práce. Jabok - Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická. Vedoucí práce Dr. Ing. Ladislav Heryán, Th.D.

⁷⁸ THÉRA, Nárada Mahá. *Buddha a jeho učení*. Olomouc: Votobia, 1998, s. 205. ISBN 80-7198-341-1

⁷⁹ NĀNASATTA. *Základy buddhismu: [buddhismus jako filosofie 20. století]*. Přeložil Dušan ZBAVITEL. Praha: Alternativa, 1996, s. 13. ISBN 80-85993-16-3.

1. **Pět zásad:** nekrást, nezabíjet, necizoložit, nelhat a neužívat omamné nápoje.
2. **Čtyři vznešené pravdy:** soucit, milující laskavost, společná radost a rovnodušnost.
3. **Deset transcendentních dobrých vlastností:** mravnost, štědrost, moudrost, odříkání, energie, opravdovost, odhodlanost, trpělivost, milující laskavost a rovnodušnost.
4. **Vznešená osmidílná stezka:** správné myšlení, správné nazírání, správná mluva, správné konání, správné živobytí, správná bdělá pozornost, správné úsilí a správné soustředění.⁸⁰

Filozofie buddhismu je založena na neustálé přítomnosti utrpení. Buddhismus není pesimistickou filozofií, jak se z předešlé věty může zdát. Není však ani filozofií optimistickou. Vidí svět takový, jaký je. Štěstí je však pro buddhisty klíčové. *Píti* neboli radost by si měl zachovávat každý buddhistický žák. I přes elementární emoci radost může buddhista dosáhnout osvícení. Proto jsou buddhisté (podle nezaujatých autorů) považováni za nejšťastnější lidi na světě.⁸¹

⁸⁰ VANĚK, Matěj. *O motivaci sociálního pracovníka*. Praha, 2017. Absolventská práce. Jabok - Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická. Vedoucí práce Dr. Ing. Ladislav Heryán, Th.D.

⁸¹ THÉRA, Nárada Mahá. *Buddha a jeho učení*. Olomouc: Votobia, 1998, s. 209-211. ISBN 80-7198-341-1

3.4.2.2 Buddhistický soucit

Jednou z klíčových vlastností buddhistů je tzv. *karuná* neboli slitovná něha, soucit, aktivní sympatie. Aby byl soucit opravdový a uskutečnitelný, musí být spojen s moudrostí (*pañña*).⁸² V kontextu meditativních zážitků představuje *karuná* v buddhismu hluboký akt vnoru. Předstupněm je zážitek univerzální lásky, která vyústí v zážitek soucítění s utrpením všech bytostí uvězněných v koloběhu znovuzrození.⁸³

„Srdce soucitných jedinců jsou jemnější než květiny, které se kymácejí ve větru života a nedosáhnou uspokojení, pokavaď neodstraní trápení druhých. Mnoho bytostí na tomto světě zasluhuje soucit. Chudí, nemocní, vyloučení ze společnosti, handicapovaní, zkažení, nečistí a nedisciplinovaní. Celý svět je proložen nevyrovnaným bohatstvím a chudobou.“⁸⁴

I Buddha sám nabádal k pomoci nemocným: „Kdo poslouží nemocnému, poslouží mně.“⁸⁵

Buddha tedy hledá nemocné, slabé, malomocné a potřebné stejně jako Ježíš Kristus. K tomuto dialogu těchto dvou zástupců se bude vyjadřovat další kapitola.

⁸² MILTNER, Vladimír. *Malá encyklopedie buddhismu*. Praha: Libri, 2002, s. 110. ISBN 80-7277-111-6.

⁸³ WERNER, Karel. *Malá encyklopedie hinduismu*. Brno: Atlantis, 1996, s. 104. ISBN 80-7108-129-9.

⁸⁴ VANĚK, Matěj. *O motivaci sociálního pracovníka*. Praha, 2017. Absolventská práce. Jabok - Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická. Vedoucí práce Dr. Ing. Ladislav Heryán, Th.D.

⁸⁵ THÉRA, Nárada Mahá. *Buddha a jeho učení*. Olomouc: Votobia, 1998, s. 447-451. ISBN 80-7198-341-1

3.4.3 Buddhismus a křesťanství na společné cestě

„Jste-li vskutku šťastnými křesťany, jste zároveň buddhisty. A obráceně.“⁸⁶

V této kapitole si představíme dialog mezi hlavními postavami křesťanství a buddhismu. Ježíše Krista a Gautámu, později zvaného Buddha. První podobnost mezi křesťanstvím (popřípadě judaismem i islámem) a buddhismem nalezneme v základních etických příkazech, jako jsou: nezabíjet, nekrást, nelhat, neprovozovat smilstvo atd. Podobně jako Gautáma byl i Ježíš chudým potulným kazatelem bez domova a ve svém životě zakusil významný obrat, který ho vedl ke zvěstování. Další podobností mezi Ježíšem a Gautámou je to, že ani jeden nepoužíval nesrozumitelný jazyk (sanskrt a hebrejšтина), ale obyčejný lidový jazyk. Ježíš i Gautáma apelují na rozum a lidskou schopnost poznání. Ježíš sice nepřichází se systematicky promyšlenými přednáškami a rozhovory, ale vyjadřuje se pomocí krátkých příběhů, srozumitelných podobenství – nepřikrášlených všedních zkušeností. Oba také prožívali žádostivost, moc a zaslepenost jako velké pokušení.⁸⁷

- Ježíš podobně jako Gautáma přicházel s radostným poselstvím (dharmou a evangeliem), které od člověka považovalo určitou změnu myšlení a důvěry.
- Podobně jako Gautáma nechtěl Ježíš objasňovat svět a nepouštěl se do hlubokomyslných filozofických spekulací.
- Ježíš stejně jako Gautáma, pojednává o pomíjivosti světa, nestálosti a nevykoupivosti všech lidí – z jejich slepoty, bláznovství a nelásky

⁸⁶ THICH NHAT HANH a [Z ANGLIČTINY PŘELOŽILA ZUZANA HULVOVÁ]. *Živý Buddha, Živý Kristus*. V Praze: Pragma, 1996. ISBN 8072050532.

⁸⁷ KÜNG, Hans a Heinz BECHERT. *Křesťanství a buddhismus: na cestě k dialogu*. Praha: Vyšehrad, 1998, s. 61-62. Světová náboženství (Vyšehrad). ISBN 80-7021-239-X.

k bližnímu. Nevykoupenost vidí oba duchovní vůdci v lidských žádostech, touhách, egocentrismu atd. Cestu k vykoupení však nevidí ve filozofickém mudrování a teoretických spekulacích, ale prosazují ji skrze prožitou zkušenost a vnitřní obrat.

- Podobně jako cesta Gautáмова vede i cesta Ježíše středem mezi extrémy. Vede mezi smyslovou radostí a sebetřýzněním, mezi hédonismem a asketismem.⁸⁸

Předešlým výčtem zjišťujeme podobnost mezi Ježíšem a Gautámou. Pokud však chceme zkvalitnit dialog, měli bychom také objasnit, v čem se tyto dva duchovní vůdci liší.

Ježíš na rozdíl od Gautámy pocházel z chudých poměrů, nepocházel ze šlechtické rodiny, nevyrostal hýčkán slavnostmi a požitkářstvím. Ježíš pravděpodobně pocházel z řemeslnické rodiny bez přepychu, a tudíž nebyl znechucen bohatým životem. S touto zkušeností jako by se každý z těchto duchovních vůdců obracel ke své cílové skupině. Gautáma se zprvu zaobíral současníky, kteří byli přesyceni nadbytkem. Ježíš se obracel k těm, kteří se namáhali a byli obtíženi břemeny. Obracel se hlavně k chudým a poukazoval na tuto skutečnost jako možné otevření skutečnosti nové. Cílem Ježíšova učení nebylo vysvobození se z kruhu reinkarnací, jeho apel spočíval v odevzdání se Bohu, božího soudu naplněném milostí.⁸⁹

Velkým rozdílem je Ježíšův a Gautámův život. Rozdíl mezi dosáhnutím osvícení a ukřižováním. Jakmile se Gautáma stal Buddhou, žil ještě desítky let

⁸⁸ tamtéž, str. 62-63.

⁸⁹ tamtéž, str. 64-65.

v harmonii a v uznání od mnoha lidí. Dodnes sochy Buddhy vyjadřují jeho mírnost, uvážlivost, hlubokou harmonii a radost.⁹⁰

Muž z Nazaretu má však docela jiný životní příběh. Jeho veřejný život netrval celé desetiletí, ale nanejvýš několik desítek měsíců, než byl násilně přerušen. Život Ježíše byl pod neustálým konfliktem s náboženskou institucí tehdejší doby, který vygradoval až k zatčení, mučení a popravě. Ukřižovaný Ježíš končí jako trpící, osamocený. Ježíš je trpitel, který nechce vzbuzovat soucit, ale požadovat ho. Nesetrvává zcela, ale odevzdává se. Tímto gestem, trpícího v odevzdanosti a lásce, se odlišuje od soucitného Buddhy.⁹¹

„Inspiraci, kterou do běžných životů vrhají Buddha a Ježíš, můžeme přijmout jako motivaci pro svůj vlastní život. Boží království, můžeme vnímat jako všudypřítomné. Nejde o to zemřít, abychom se dostali do Božího království, jde o to, abychom byli v pravdě živí. Jde o praxi více jako samotnou víru. Jde o službu, o které tak horlivě mluví Ježíš. Křesťané by měli svým životem ukazovat všem kolem, že láska, porozumění a tolerance jsou možné pomoci Kristu, aby se mohl projevit. Tento typ zjevení nedokážeme pouze teorií, musíme ho dokázat svým životem, a to praktikováním lásky, soucitu, přijetím a tolerancí. Díky této praxi mnoha generací křesťanů a buddhistů k nám přichází energie Ježíše Krista a Buddhy. Skrze tuto energii můžeme chápat tyto dva duchovní vůdce jako živoucí.“⁹²

⁹⁰ tamtéž, str. 66.

⁹¹ tamtéž, str. 66-67.

⁹² VANĚK, Matěj. *O motivaci sociálního pracovníka*. Praha, 2017. Absolventská práce. Jabok - Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická. Vedoucí práce Dr. Ing. Ladislav Heryán, Th.D.

„Nejdůležitějším společným elementem v křesťanství a buddhismu je praxe. Z křesťanského hlediska ji můžeme nazývat službou. V buddhismu vede k praxi cvičení koncentrace a bdělosti, která v jedincích otevírá bránu k soucitu a lásce. Pokud budou křesťané pouze odříkávat modlitby a plnit rituály, možná se letmého kontaktu s Bohem dočkají, ale bez praktikování Ježíšova učení v sobě neobjeví semínko ducha svatého a nebudou schopni plné bdělosti. Víra musí být živá, nemůže být pouze sbírkou pojmů a teorií. Víra se musí rozvíjet, aby mohla přinášet mír, lásku a pochopení. Víra předpokládá praxi. Modlitba či meditace srdcem je velice důležitá, je však nutné si uvědomovat důležitost modlitby – meditace celým tělem, svým působením ve světě, svou praxí či službou. A tudíž můžeme zažít ducha svatého všude tam, kde se projeví láskyplný, starostlivý a soucitný člověk. Právě v tuto chvíli je Duch svatý přítomen.“⁹³

4 Shrnutí teoretické části

V teoretické části své bakalářské práce se snažím obsáhnout koncepty a myšlenky, které se týkají motivací sociálních pracovníků. Motivace ve výše zmíněných kapitolách může fungovat jako určitý vektor. Motivace má svou vlastní sílu a směr, kdy motivovaného jedince posílá určitou cestou v jeho rozhodování. Systematickými kroky se snažím postupovat od nejširšího až ke konkrétním tématům. Zastřešujícím pojmem v úvodu mé práce je sociální práce. Definuji ji a snažím se popsat, co sociální práce obnáší. Také vysvětluji hodnoty sociální práce, jakožto nosné pilíře pomáhající profese. Pod sociální práci, která buď je, nebo není pro jedince přitažlivá, spadá právě jedinec, osoba – sociální pracovník. Na něj jako lidskou bytost působí určité síly. Sociální pracovník je zakořeněn v legislativě, řídí se pokyny zaměstnavatele a dodržuje standardy sociální práce. V této kapitole se

⁹³ tamtéž

také zabývám, jaké jsou kompetence sociálního pracovníka, do kterých spadá schopnost sociální inteligence, důvěryhodnost a vyšší míra empatie. Ukončením kapitoly sociálního pracovníka se dostávám do jádra své práce. Její střechou je sociální práce, pod ní je schován sociální pracovník, sociální pracovník je lidská bytost jako každá jiná a podle jistých předpokladů je tvořen čtyřmi dimenzemi. Každá z těchto dimenzí má své určité motivační zdroje, které ve své práci vyhledávám.

První dimenze sociálního pracovníka je biologická dimenze. V této kapitole se snažím poukázat na pokoru a přítomnost univerzální lidskosti v sociální práci. Apeluji zde na život jako takový. Každý živý tvor, každá živá jednotka má své fyziologické potřeby, které slouží k přežití. Motivace pro sociální práci může tedy sloužit jako zajištění těchto potřeb, jako jsou hlad, žízeň, rozmnožování atd. Záměrně provokuji sociální pracovníky a jiné pracovníky různých oborů jasným faktem o lidských potřebách, aby snad při výkonu svého povolání nezapomínali na pokoru a lidskost jako takovou.

Druhou dimenzí, kterou se zabývám, je dimenze psycho-sociální. V této kapitole do sebe spojuji dimenzi psychickou a sociální, protože do sebe v rámci sociální práce zapadají a vzájemně se prolínají. Rozebírám zde motivy afilace jakožto potřeby sociálního kontaktu, prosociálního chování, empatie a různé teorie zabývající se tímto tématem. Vědci stále hledají odpověď na otázku, kde se v lidech bere potřeba pomáhat a proč někteří mají tendenci pomáhat druhým bez svých osobních zisků. Jako jednu z příčin můžeme nalézt syndromu pomáhajících, který nám nastavuje zrcadlo a jinou stránku pohledu na člověka s pomáhajícími tendencemi. Může nás utvrdit v reálnější představě o pomoci a uvolnit nás z provazů určitého životního poslání.

Poslední dimenzí, která může vysvětlit motivaci sociálních pracovníků, je spirituální dimenze. Ta se může vyjadřovat k ostatním dimenzím a může je do sebe vtahovat. Ústředními koncepty se stávají křesťanství a buddhismus. Křesťanství je schopno (často po svém, jak je u něj známo) vysvětlit příčiny a možné motivace k sociální práci. Podle historického hlediska sociální práce určitým způsobem vystupuje právě z křesťanství. V kapitole křesťanství se zabývám pojmy, jako je láska k bližnímu, člověk jako obraz Boží, službou jako přiblížení se ke Kristu a anonymním křesťanstvím. Každá z nich se vyjadřuje k pomoci a obětavosti pro druhé. V rámci těchto myšlenek nám Bible může představit svou nadčasovost a pojetí Ježíše Krista jako osoby potřebné k inspiraci v dnešním světě. V rámci buddhismu se zabývám základními myšlenkami této filozofie. Po představení těchto dvou životních směrů nastavuji základní dialog mezi Ježíšem a Buddhou.

V poslední kapitole teoretické části sám nalézám mnoho podobností. S použitou literaturou se však odkrývají jasnější pohledy na tuto problematiku. Každý z těchto duchovních vůdců působí jako silná motivující síla k pomoci a obětavosti pro druhé. Každý apeluje na lásku, radost a další nejpřitažlivější emoce v lidském životě. Každý z nich nabádá, ale nepřemlouvá, pouze se snaží ukázat jakousi cestu poznání. Poznání, které je propleteno univerzální láskou, nadějí, radostí, smíchem a spokojeným životem. Buddha i Kristus chápou život, jaký je.

II. Praktická část

5 Čím je motivován sociální pracovník?

V praktické části mé bakalářské práce se budu zabývat hledáním motivace pro výkon pomáhající profese. V teoretické části popisuji různé koncepty, které vnímám jako jisté motivační zdroje pro výkon této profese. Ve výzkumu nebudu schopen všechny tyto motivační zdroje obsáhnout, proto se budu soustředit na ty (z mého pohledu) nejdůležitější a nejpoblárnější.

5.1 Výzkumný cíl

Hlavní výzkumný cíl je uveden již v názvu mé bakalářské práce. Je jím tedy **nalezení motivací, které vedou jedince k výkonu pomáhající profese.**

5.2 Výzkumný vzorek

Výzkumným vzorkem v mé praktické části budou studenti VOŠ Jaboku a studenti ETF UK z oboru pastorační a sociální práce (případně čerství absolventi těchto škol). Jako respondenti jsou vybráni s předpokladem, že budou vykonávat profesi v sociálních službách. Studenty volím schválně z důvodu jejich čistoty a nepoznamenaností sociální prací. Přesto výše zmínění studenti mají za sebou několikátýdenní praxe, jsou častými dobrovolníky různých organizací nebo už v sociálních službách začínají pracovat.

5.3 Metodika výzkumu

Jako metodu sociálního výzkumu jsem zvolil dotazníkové šetření s otevřenými otázkami, které se snaží obsáhnout nejdůležitější oblasti motivace. Dotazník je rozdělen do několika oblastí, pod které spadají různé otázky. Témata odpovídají hledání zdrojů motivací v rámci čtyř dimenzí.

5.4 Hypotézy

H1: *Předpokládám, že jednou z hlavních motivací bude pro studenty jejich osobní křesťanská víra.*

Na obou zmíněných školách jsou studenti seznamováni se sociální prací v křesťanském kontextu. VOŠ Jabok, je přece jen církevní školou. Nedá se však předem říci, kolik studentů je přímo křesťansky věřících a kolik ne a v jakém smyslu je pro ně víra důležitá v kontextu sociální práce.

H2: *Předpokládám, že osobní hodnoty jedinců budou blízké hodnotám sociální práce.*

H3: *Předpokládám, že respondenti budou nalézat svou osobní hodnotu v podpoře a pomoci druhým.*

H4: *Předpokládám, že se většina respondentů bude chovat altruisticky i ve svém běžném životě.*

5.5 Zpracování výsledků

Po rozeslání šetření mi na výzkum odpovědělo šestnáct respondentů. Tento důvod příkládám možné tíze dotazníku. Při rozesílání šetření jsem se setkával s reakcemi, které mi potvrzovaly, že byl dotazník náročný. Možné tíze dotazníku odpovídá i časová náročnost. 9 respondentů (56%) dotazník vyplňovalo v rozmezí 10–30 minut, 2 respondenti (13%) jej dokonce dotazník vyplňovali v časovém úseku 30–60 minut. Zbylí odpovídající mu věnovali 5–10 minut. Pouze 16 lidí (29%), kteří dotazník navštívili, jej celý vyplnili. Zbylých 40 respondentů (71%) dotazníkové šetření nedokončilo.

5.5.1 Otázka č. 1. Dotazované pohlaví

Z dotazníkového šetření jasně vychází značná převaha ženského zastoupení, 12 žen (75%) proti 4 mužům (25%).

5.5.2 Otázka č. 2. Věkové rozpětí

Kolik vám je let?

Věkové rozpětí se pohybovalo mezi 23–27 lety. Nejvíce zastoupeni byli respondenti ve věku 23 let (5x) a 24 let (5x), 3 respondenti byli ve věku 25 let, 2 respondenti ve věku 26 let, 1 byl 27letý. Tento poznatek odpovídá zvolenému okruhu respondentů, jelikož jsem volil své spolužáky z různých ročníků. Otázka věku, slouží čistě z orientačního hlediska a není jí ve výzkumu příkládána větší důležitost.

5.5.3 Otázka č. 3. Dobrovolnické či pracovní aktivity

Působíte aktivně v nějaké dobrovolnické organizaci či sociální službě? Pokud ano, napište prosím v jaké.

Odpovědi na tuto otázku byly různorodé, shrnutí všech tří otázek, jsem zadal do tabulky pro lepší přehlednost.

Charakteristika respondentů			
Respondenti	Pohlaví	Věk	Dobrovolnická organizace či sociální služba
1	Žena	27	Asistence o.p.s.
2	Muž	25	DDM, YMCA, streetwork, koordinátor NZDM
3	Žena	23	YMCA, Člověk v tísni
4	Žena	24	NZDM Vrtule
5	Žena	24	Aktivizátorka v NZDM
6	Žena	23	Veřejný opatrovník v Kladně
7	Žena	24	Café Na půl cesty Green doors
8	Žena	24	Ne
9	Muž	26	Ne
10	Muž	25	Armáda spásy v ČR
11	Žena	24	Život 90
12	Žena	25	Ne
13	Žena	23	Volnočasové aktivity pro děti v rámci psychiatrické nemocnice Bohnice
14	Muž	26	Ne
15	Žena	23	Ne
16	Žena	23	Naděje a NAUTIS

Tabulka č. 1. Charakteristika respondentů

5.5.4 Otázka č. 4. Hierarchie hodnot

Sestavte svou osobní hierarchii hodnot (začněte od té nejdůležitější hodnoty).

Nápověda k otázce: Maximálně deset hodnot

Pro lepší představení obsáhlosti různých osobních hodnot slouží tabulka č. 2. Číslo ve sloupci „Uvedlo v hodnotách (počet respondentů)“ odpovídá počtu respondentů, kteří se v této hodnotě shodli a měli ji uvedenou ve svém žebříčku.

Osobní hodnoty respondentů		
Hodnoty	Uvedlo v hodnotách (Počet respondentů)	Uvedlo v hodnotách (%)
Rodina	11	68,75 %
Víra	4	25%
Spravedlnost	2	12,5%
Empatie	1	6,25%
Solidarita	3	18,75%
Upřímnost	1	6,25%
Poctivost	2	12,5%
Morální hodnoty	3	18,75%
Peníze	5	31,25%
Zdraví	6	37,5%
Přátelé	6	37,5%
Spokojenost	5	31,25%
Láska	5	31,25%
Pomoc	2	12,5%
Práce	3	18,75%
Pravda	1	6,25%
Štěstí/Radost	2	12,5%

Svoboda	4	25%
Vděčnost	1	6,25%
Důvěra	1	6,25%
Sport	1	6,25%
Celkový počet respondentů	16	100%

Tabulka č. 2. Osobní hodnoty respondentů

Nejvýše zastoupenou hodnotou byla osobní hodnota rodiny, celkem 11 (68,75%). Tuto hodnotu vnímám jako hodnotu bezpečného zázemí, podpory, bezpodmínečné lásky a přijetí, která slouží jako základ pevného a kvalitního života jedince. Další silně zastoupenou hodnotou byla hodnota přátel a zdraví, obě v počtu zastoupení 6 (37,5%). Hodnota lásky a spokojenosti byla zastoupena počtem 5 respondentů (31,25%). Stejně zastoupení měla hodnota peněz, 5 respondentů. Víra, kterou jsem také očekával jako jednu z hlavních osobních hodnot, se ukázala ve stejném zastoupení jako hodnota svobody. Celkově 4 respondenti ve svých hodnotách uvádějí víru a svobodu (25%). U 3 respondentů (18,75%) se nalézají morální hodnoty, práce a solidarita. V menším zastoupení nalézáme hodnoty jako štěstí (radost), poctivost a spravedlnost – 2 respondenti (12,5%). Překvapivé pro mě bylo nízké zastoupení hodnoty pomoci, která se objevila také pouze u 2 respondentů. Jednotlivě zastoupené (6,25%) se objevovaly hodnoty jako důvěra, vděčnost, pravda, upřímnost a sport.

5.5.5 Otázka č. 5. Přitažlivost sociální práce

Co vás nejvíce přitahuje k povolání v oblasti sociálních služeb?

Nápověda k otázce: Uveďte důvody, které považujete za nejdůležitější.

Odpovědi na tuto otázku měly podobné charakteristiky. Proto jsem je rozdělil do tří kategorií. **Smysluplnost práce, altruismus, práce s lidmi.**

Pod kategorií s názvem altruismus se nachází hlavně pomoc lidem v nouzi, možnost podílet se na společenských problémech a životě společnosti. Tato kategorie byla u respondentů zastoupena u 9 jedinců přímo (56,25%) a v dalších odpovědích byla skryta pod konkrétnější odpovědi. Silnou podobnost, která se objevovala u odpovědí, byla práce s lidmi, možnost jim pomoci, práce v kolektivu a práce s lidmi, kteří sdílejí stejné hodnoty. 8 respondentů uvádělo práci s lidmi (50%). Pojem smysluplnost prostupoval u odpovědí přímo u 7 respondentů (43,75%). Respondenti zmiňovali tuto kategorii jako práci, která je nepostradatelná v dnešním světě a společnosti.

5.5.6 Otázka č. 6. Impulz pro sociální práci

Co bylo vaším impulzem, pro to stát se sociálním pracovníkem?

Na tuto otázku odpovědělo pouze 15 respondentů z 16. U této otázky mi vzniklo pět kategorií. **Osobní zkušenost, smysluplnost práce, podílení se na pomoci lidem, práce s lidmi a blízká osoba respondenta,** která fungovala jako vzor při rozhodování o budoucí profesi.

Osobní zkušenost se objevila u 1 respondenta (6,25%), který měl zkušenost se zdravotním postižením ve své rodině. 6 respondentů (37,5%) reagovalo na smysluplnost práce jakožto jejich impulz pro studium a budoucí vykonávání

sociální práce, zde vidíme podobnost u předešlé otázky. Podílení se na pomoci lidem uvedli 3 respondenti (18,5%) a impuls nalezený u osoby blízké uvedli také 3 respondenti (18,5%). Tento impuls se nalézal v nejbližším okruhu rodiny (matka, otec, bratr). Nejméně zastoupená byla práce s lidmi, u 2 respondentů (12,5%). Jeden se nevyjádřil.

5.5.7 Otázka č. 7. Prožívání vlastní hodnoty

Kde nalézáte osobní hodnotu?

Odpovědi respondentů byly různé hlavně v jejich délce. Někdo odpovídal jedním slovem, někdo se trochu rozepsal. Stejně hodnoty jsou lépe vidět v tabulce č. 3. Nejvíce respondentů vidělo svou hodnotu v naslouchání druhých, takto odpovědělo 5 respondentů (31,25%). Druhou nejvíce zmiňovanou vlastní hodnotou byla empatie a přímo schopnost vidět a cítit problémy ostatních, 4 respondenti (25%) se shodli v této odpovědi. Stejnou shodu u 4 respondentů měla dobromyslnost a dobrosrdečnost. Shoda u 2 respondentů (12,5%) se nalézala v otevřenosti, rozvážnosti a trpělivosti. Autentičnost, komunikační dovednosti, pomoc druhým se objevily pouze v 1 zastoupení u respondentů bez shody s ostatními.

Vlastní hodnota		
Hodnoty	Uvedlo v hodnotách (Počet respondentů)	Uvedlo v hodnotách (%)
Rozvážnost	2	12,5%
Empatie	4	25%
Otevřenost	2	12,5%
Naslouchání ostatním	5	31,25%
Dobromyslnost a dobrosrdečnost	4	25%
Autentičnost	1	6,25%
Trpělivost	2	12,5%
Komunikace	1	6,25%
Pomoc druhým	1	6,25%
Společenská	1	6,25%

Tabulka č. 3. Vlastní hodnota

5.5.8 Otázka č. 8. Pomoc v osobním životě

Snažíte se pomáhat ostatním i ve svém osobním životě? (Pomoc je zde myšlena vyslechnutím, poskytnutí rady atd.) Pokud ano, očekáváte za tuto pomoc něco?

Tato otázka se vztahuje k altruismu jako takovému, schopnosti empatie, sociálního citění a recipročnímu chování. Výsledky na první část otázky jsou jednoznačné. Všichni respondenti (16) na první část otázky (pomoc v osobním životě) reagovali kladně. Tudíž je jasné jejich prosociální chování, sociální citění a ochota pomoci. V druhé části otázky, která se zabývá očekáváním zpětné pomoci, výsledky tak jednoznačné nebyly. Respondentů, kteří za svou pomoc nic

neočekávali, bylo 12 (75%), zbylí 4 respondenti (25%) očekávali nazpět pomoc v podobě vyslechnutí či možné opory při jejich vlastním problému.

5.5.9 Otázka č. 9. Prožívané dětství

Jaké bylo vaše dětství? Prosím, stručně popište.

Nápověda k otázce: Např.: Láskyplné, šťastné, osamělé, smutné atd.

V analýze této otázky rozdělím odpovědi do tří kategorií, do kterých spadají. **Ideální dětství, ideální dětství s prožitou krizovou situací, neideální dětství.**

Ideální dětství (plnohodnotné, láskyplné, bezpečné, šťastné, svobodné) prožívalo 9 respondentů z 16 (56,25%). Ideální dětství, avšak s určitou prožitou krizovou situací (smrt blízkých, samota, zdravotní handicap v rodině), prožilo 5 respondentů (31,25%). Neideální, až frustrující dětství zažili pouze 2 respondenti (12,5%).

5.5.10 Otázka č. 10. Přijetí pochvaly a díku

Cítíte se nekomfortně, když vás někdo chválí nebo vám děkuje? Pokud ano, jaké emoce to ve vás přesně vyvolává?

Na tuto otázku odpovědělo všech 16 respondentů. 11 z nich (68,75%) při pochvalě či díku nemá problém, samozřejmě musí být vždy pochvala oprávněná a zasloužená (tato zmínka se objevuje u většiny odpovědí). Problémy s přijetím pochvaly má zbylých 5 respondentů (31,25%). Tito jedinci prožívají při chválení pocity nezaslouženosti, rozpaků, studu a často jsou k osobě, která je chválí, nedůvěřiví.

5.5.11 Otázka č. 11. Problémy ostatních

Máte pocit, že problémy ostatních upřednostňujete před svými? Pokud ano, jak své problémy řešíte?

Zcela upřednostňuje problémy ostatních před těmi svými pouze 1 respondent (6,25%). Další 3 respondenti (18,75%) si myslí, že někdy upřednostňují problémy jiných před svými, pokud je jejich problém závažný, vždy ho řeší primárně bez většího ohledu na ostatní. Zbylých 12 respondentů (75%) své problémy neupřednostňuje a žije v rovnováze. Odpovědi respondentů narážejí na to, že pro sociální práci je velice důležité, aby byl sociální pracovník se svými problémy vyrovnaný. Může tak lépe předejít syndromu vyhoření. Co se týče řešení problému, většina respondentů je řeší sama či za pomoci přátel či nejbližších.

5.5.12 Otázka č. 12. Citlivost a empatie

Myslíte si o sobě, že jste sociálně citliví a empatičtí? Pokud ano, v jakých situacích vám to pomáhá a v jakých naopak škodí?

Na první část otázky, zda si respondenti myslí, jestli jsou citliví a empatičtí, 15 z nich (93,75%) odpovědělo kladně. Pouze 1 si nebyl jistý a domnívá se, že existují ještě empatičtější a citlivější lidé. V druhé části otázky, kde se dotazují na pomoc či škodlivost těchto jevů, se respondenti často vyjadřují k důležitosti empatie, avšak k nutnosti její hranice. Respondentům empatie pomáhá při rozpoznávání situace druhých, lepší a kvalitnější pomoci, navazování kontaktů a osobního prožitku bezpráví. Naopak jim však škodí, když si neudrží hranice při práci s klienty a příběhy lidí je poté osobně zraňují.

5.5.13 Otázka č. 13. Náboženské vyznání

Jste nějakého náboženského vyznání? Pokud ano, kterého?

Jasnou převahou v těchto odpovědích mělo vyznání křesťanské, v zastoupení 9 respondentů (56,25%). Bez náboženského vyznání bylo respondentů 5 (31,25%). Ostatní náboženská vyznání byla zmíněna u 2 respondentů (12,5%). Jeden zmiňoval buddhismus a panteismus a druhý pohanství.

5.5.14 Otázka č. 14. Náboženství a jeho pomoc při sociální práci.

Tato otázka navazuje na otázku č. 13. Vyjádřilo se pouze 10 respondentů z možných 16. Avšak na tuto otázku byly odpovědi velice široké a nelze z nich udělat ucelené kategorie. Každý respondent vnímá pomoc ve víře v jiných oblastech. Proto sem pro lepší představu každou odpověď uvedu.

- **Resp. 1.** Díky víře se snažím hledat v každém to lepší a dávat šanci zas a znova. Někdy je to problematické.
- **Resp. 2.** Pomáhá mi to řadit hodnoty a priority. Je mi to oporou při náročných situacích.
- **Resp. 3.** Ve výsledku si to moc neuvědomuji. Na druhou stranu, pokud přijde u klientů řeč na duchovno, tak dokážu být dobrým partnerem pro rozhovor o těchto věcech.
- **Resp. 4.** Víra v nový začátek. Naděje a láska.
- **Resp. 5.** Potvrzuje to rovnost mezi všemi lidskými bytostmi.
- **Resp. 6.** Motivace, pomáhat bližnímu svému.

- **Resp. 7.** Boží láska, která dává každému naději, a všichni jsou Bohem milováni bez rozdílu.
- **Resp. 8.** Prostě víra v to, že věci jsou tak, jak mají být, že pomoc je nutná a že jsem to já, kdo před to byl postavenej a má to udělat, i když se mu zdá, že to je akorát komplikace v životě, nepohodlný a nic z toho nemá. Na konci zjistí, že je to naopak. A to je super.
- **Resp. 9.** V SP nepoužívám
- **Resp. 10.** Myslím, že stejně jako v životě to dodává sílu a naději, že člověk může udělat něco dobrého pro lidi kolem sebe.

5.5.15 Otázka č. 15. Náboženské koncepty a sociální práce

Jsou nějaké náboženské koncepty či myšlenky, které jsou vám osobně blízké? Pokud ano, které to jsou? Vztahují se nějak k motivaci pro výkon sociální práce?

Na tuto otázku neodpověděli 3 respondenti (18,75%). Zbýlých 13 respondentů dávalo za příklad různé koncepty, které jsou jim osobně blízké. 2 z nich (12,5%) říkají, že pomoc a láska je jejich vlastní přesvědčení, jež se může vztahovat k většině náboženství. 2 respondenti (12,5%) uvádějí náboženské hodnoty, které se shodují v monoteistických náboženstvích. Další 2 respondenti (12,5%) uvádějí buddhismus jako náboženství, které není zatížené církví. Zbýlých 9 respondentů (56,25%) se zabývá křesťanskými koncepty. Převážně láskou k bližnímu jako základ sociální práce. Láskou a nadějí. Desaterem, postavou Ježíše a některými evangelii.

5.6 Rozbor výsledků

V rozboru výsledků se budu zabývat analýzou zjištěných poznatků z praktické části. Rozdělím je zpátky do dimenzí člověka a pokusím se popsat možné motivační zdroje, které jsem v nich našel.

5.6.1 Obecná rovina

V obecné rovině praktické části se zabývám věkem, pohlavím a angažovaností respondentů v sociálních službách či dobrovolnictví. Tyto poznatky slouží spíše jako orientační body. Věk je vlastně předem určený výběrem zkoumaného vzorku studentů. Pohlaví, ve kterém převažuje ženské, nám může udávat jistý směr přemýšlení o nastupující feminizaci pomáhajících profesí. Genderové diference jsou povětšinou chápány v kontextu tradiční sociálních rolí, v nichž je od mužů očekávána pracovní výkonnost a od žen spíše orientace na soulad v rodině. Proto je prosociální chování a empatie chápána jako charakteristické pro ženské pohlaví, jež jim umožňuje úspěšný výkon jejich role. Ve výzkumu M. L. Hoffmana (1977), kde autor chápe empatii jako emocionální odpověď, přijímání určité role či sociální citlivost, se ukázalo, že ženy skórovaly ve studii empatie mnohem výrazněji než muži. Podle tohoto výzkumu můžeme tedy říci, že jsou ženy značně empatičtější než muži.⁹⁴

Aktivita v sociálních službách nám potvrzuje, že jsou studenti motivováni sociální práci vykonávat a můžeme se lépe opřít o výsledky výzkumu, které jsou podloženy jejich vlastními zkušenostmi z praxe.

⁹⁴ ZÁŠKODNÁ, Helena a Zdeněk MLČÁK. *Osobnostní aspekty prosociálního chování a empatie*. Praha: Triton, 2009, s. 157. ISBN 978-80-7387-306-6.

5.6.2 Biologická dimenze

V biologické dimenzi je určení motivace zamotané jasnou motivací pro život jako takový. Z určených hodnot respondentů lze jasně říci, že nejdůležitější hodnotou byla rodina (viz tabulka č. 2). Rodina zcela určitě zahrnuje biologické potřeby jedince. „Současná rodina je křehká, ve srovnání s minulostí málo stabilní a malá.“⁹⁵ I přes toto tvrzení se stále rodina nachází na předních příčkách hierarchie hodnot. Další možnou biologickou hodnotou může být ve výzkumu více zastoupená hodnota zdraví. Ta může být chápána jako fyzická zdatnost jedince, která je jedním z předpokladů pro vykonávání sociální práce (viz kap. Obecné předpoklady a schopnosti pracovníka pomáhající profese).

5.6.3 Psychosociální dimenze

Nejvýraznějším prvkem ve vyhodnocování praktické části je pojem altruismus, afilace a hledání smysluplnosti.

Altruismus se zde objevoval v různých kategoriích jako pomoc lidem v nouzi, možnost podílet se na společenských problémech a životě společnosti (otázka č. 5). V otázce č.7 nejvíce respondentů vidělo svou hodnotu v naslouchání druhých. Druhou nejvíce zmiňovanou vlastní hodnotou byla empatie a schopnost vidět a cítit problémy ostatních. Odpověď na altruistické chování nalezneme také v otázce č. 12. Z výsledků můžeme jasně říci, že většina respondentů pomáhá lidem bez očekávání zpětné pomoci, jejich pomoc je přirozená a vede pouze k osobnímu prožitku radosti z radosti druhých (viz kapitola sociální výměna

⁹⁵ MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013, s. 201. ISBN 978-80-262-0213-4.

v teoretické části). Tento impuls můžeme přisuzovat i teorii vazby, kdy většina respondentů prožívala hezké a milující dětství.

Afilace je ve výsledcích zastoupena v potřebě práce a kontaktem s lidmi, přátelského pracovního prostředí, prožívání osobní hodnoty komunikativnosti a potřeba přátel a rodiny.

V psycho-sociální dimenzi nalézáme motivace pro výkon sociální profese tedy v altruistickém chování, které je ve větší míře zastoupeno v odpovědích respondentů, pomoci druhému, a motivace afilací, čili potřebou osobního kontaktu s ostatními lidmi. Zásluhy můžeme připisovat bezpečnému a rodinnému prostředí, které mělo za následek vznik tendence být dobrosrdečný i pro jiné lidi. Důsledkem může být také být silná schopnost empatie a sociálního smýšlení, která se v jedinci postupem času vyvíjela. Je však důležité poznamenat, že většina respondentů chápe nástroj empatie jako dobrého sluhu, ale špatného pána, je si vědoma hranic a důležitosti profesního oddělení od osobního života. Z tohoto pevného základu jedince vystupuje motivace pro výkon sociální práce mnohem bezpečněji a odhodlaněji.

Důležitou motivací pro výkon sociální práce byla také smysluplnost práce. V. E. Frankl, zakladatel logoterapie, která se zabývá hledáním smyslu a smysluplnosti života a jiných odvětví, pojednává o potřebě smyslu v duchovní dimenzi člověka.⁹⁶ Smysluplnost můžeme vnímat jako motivaci a zároveň cíl. Prožití a nalezení smyslu v životě se udává často na první příčky hlavních myšlenek zadumaných lidí. V. E. Frankl v knize *A přesto říci životu ano*, kdy

⁹⁶ SMÉKAL, Vladimír. *Pozvání do psychologie osobnosti: člověk v zrcadlení [i.e. zrcadle] vědomí a jednání*. 3., opr. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2009. Studium (Barrister & Principal), s. 20. ISBN 978-80-87029-62-6.

autor prožívá koncentrační tábor, polemizuje o smyslu života a smysluplnosti. „Nikdy tedy nelze určit smysl lidského života všeobecně, nikdy se nedá otázka po tomto smyslu všeobecně zodpovědět, život takto pojmáný není nic vágního, nýbrž vždy něco zcela konkrétního, a tak jsou i požadavky, které na náš život klade, vždy zcela konkrétní. Tuto konkrétnost s sebou nese lidský osud, který je pro každého neopakovatelný a jedinečný.“⁹⁷ V tomto úryvku se sice Frankl zabývá smyslem života, ale pro pojednání o smysluplnosti sociální práce nám jeho slova mohou určit jistou neuchopitelnost lidských životů. Nejasnost a nepředvídatelnost lidského utrpení, se kterým se vypořádává sociální práce, dává do rukou pracovníků určitý nástroj připravenosti. Tato připravenost, hnána motivací altruistického chování, může odpovídat na hledání smyslu pro klienty, kteří ve svých osobních životech smysl postrádají.

5.6.3.1 Syndrom pomáhajícího

Syndrom pomáhajícího zmiňuji hlavně v teoretické části své práce. V praktické části se ho pouze lehce dotýkám. Tohoto tématu se týkají otázky č. 10 a 11. Dotazuji se na některé znaky, které by mohly ukázat na tento nebezpečný syndrom. V otázce č. 10, která se zabývá přijetím pochvaly a díky, vychází, že 11 respondentů s pochvalou problém nemá (pokud je pochvala oprávněná a zasloužená). Zbýlých 5 respondentů se při pochvale a vděku cítí nevhodně. Toto zjištění však nelze hned připisovat syndromu pomocníka, ale možné absenci pochvaly v jejich dětství (na pochvalu prostě nejsou zvyklí). V otázce č. 11, která se zabývá upřednostňováním ostatních problémů, 12 respondentů odpovědělo, že

⁹⁷ VIKTOR E. FRANKL a [Z NĚMECKÉHO ORIGINÁLU PŘELOŽIL JOSEF HERMACH]. *A přesto říci životu ano: psycholog prožívá koncentrační tábor*. 3. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 89-90. ISBN 8071928666.

problémy ostatních neupřednostňuje před svými (někteří přímo apelují na tuto důležitost při vykonávání kvalitní sociální práce). Další 3 respondenti mají pocit, že upřednostňují, ale při vlastních závažných problémech se jejich osobní problémy stávají primárními. Zbýlý 1 respondent své problémy zcela upřednostňuje před ostatními. Nezmiňuje však v jaké míře a z jakého důvodu.

Zmínka syndromu pomáhajícího je důležitá pro představu jistých možností a dalších důvodů ochoty pomoci. Ve svém výzkumu mu však nemohu dávat velkou důležitost, jelikož by šetření mělo být provedeno mnohem hlouběji, aby mohl být syndrom potvrzen či vůbec zaznamenán.

5.6.4 Spirituální dimenze

Spirituální dimenze funguje jako zdroj motivace pro pomáhající profese spíše jako výchozí bod, určující trasu vůle a odhodlání pro výkon. V hledání motivace sociálního pracovníka hraje křesťanská víra značnou roli. V otázce č. 13. 9 respondentů uvádělo, že je křesťanského vyznání a 2 respondenti uváděli jisté zalíbení v buddhistických konceptech. Křesťanská zastoupení, se převážně shodují v univerzálních myšlenkách motivace: láska k bližnímu, univerzální láska, přítomnost naděje, uspořádání osobních hodnot, přítomnost dobra, zdroj síly atd. Důvody pro zalíbenost v těchto myšlenkách můžeme nalézt ve víře jako takové a v prostupujících hodnotách. Časté mohou být zvnitřněné hodnoty (viz kapitola sociální normy), které jedinci od dětství udávají směr chování a jednání. Pokud jsou normy křesťanského charakteru, mohou se opírat právě o dobrosrdečnost, postavu Ježíše a jeho učení, univerzální lásku a pomoc bližnímu.

5.7 Verifikace hypotéz

Hypotéza č. 1. se nepotvrdila

Předpokládám, že jednou z hlavních hodnot bude pro respondenty jejich osobní křesťanská víra.

Tuto hypotézu jsem předpokládal pro široké zastoupení křesťanů mezi respondenty. Avšak v hierarchii hodnot (otázka č. 4) se objevila pouze u čtyř respondentů. Zcela jednoznačně převažovala hodnota rodiny, přátel a zdraví. I přes širší zastoupení věřících mezi respondenty (z celkového počtu 16 jich 9 uvádělo křesťanství v otázce č. 13 po náboženské vyznání), hodnota víry nebyla uvedena v takovém množství.

Hypotéza č. 2. se nepotvrdila

Předpokládám, že nejdůležitější osobní hodnoty jedinců budou blízké k hodnotám sociální práce.

Zastoupení hodnot sociální práce není u respondentů tak široké, jak jsem předpokládal. Avšak i přes zastoupení jiných hodnot se v hodnotách respondentů (viz otázka č. 3) objevují hodnoty velmi blízké sociální práci. Nejvíce zastoupená byla hodnota svobody, kterou uváděli 4 respondenti. Dále se u 3 respondentů objevila hodnota solidarity. U 2 respondentů se objevily hodnoty jako spravedlnost a pomoc ostatním.

Hypotéza č. 3 se potvrdila

Předpokládám, že respondenti budou nalézat svou osobní hodnotu v podpoře a pomoci druhým.

Potvrzení této hypotézy nalezneme v otázce č. 7. Ve výsledcích této otázky jasně vede vlastní hodnota, která je zahrnuta v kategorii naslouchání ostatním (5 respondentů). Naslouchání je vnímáno jako podpora a pomoc ostatním v jejich tíživých situacích. „Mnohý rozhovor se uskutečňuje dokonce jen nasloucháním, jde o jeden ze základních postupů ve vedení rozhovoru, dobrý poradce je i dobrý posluchač.“⁹⁸ Dále je u 4 respondentů zahrnuta empatie, dobromyslnost a dobrosrdečnost. Tyto vlastnosti jedince jsou jedny z nejdůležitějších předpokladů pomoci a podpory ostatním (viz kapitola obecné předpoklady sociálního pracovníka v teoretické části).

Hypotéza č. 4 se potvrdila

Předpokládám, že se většina respondentů bude chovat altruisticky i ve svém běžném životě.

Tato hypotéza se potvrdila zcela jednoznačně. V otázce č. 8, všichni respondenti odpověděli, že pomáhají (chovají se altruisticky) i ve svém osobním životě. Pro respondenty byla pomoc vnímána jako přirozená věc, nad kterou po většinu času ani nepřemýšlejí. Z odpovědí bylo zřejmé, že altruistické chování u respondentů patří do jejich vlastní přirozenosti.

⁹⁸ MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013, s. 116. ISBN 978-80-262-0213-4.

5.8 Diskuse

Výzkum byl realizován dotazníkovým šetřením s otevřenými otázkami. Myslím si, že pro zkvalitnění výsledků hledání motivace sociálního pracovníka by lépe sloužil rozhovor, který by mohl více do hloubky prozkoumat oblasti motivací.

Při hledání zdrojů motivací se nám díky praktickému výzkumu potvrdilo několik možných souborů kategorií, které by se daly ještě mnohem podrobněji prozkoumat a prostudovat. Mezi ty nejdůležitější, které jsem ve své práci objevil, patří **altruismus, empatie, pomoc lidem, afilace a smysluplnost profese**. V rámci altruistického chování mě tento poznatek nepřekvapuje. Výzkum, který je popsán v knize *Osobnostní aspekty prosociálního chování a empatie* od autorů Heleny Záškové a Zdeňka Mlčáka, pojednává o osobnosti studentů pomáhajících profesí, kterou se snaží porovnat s osobností studenta technicky zaměřených škol. Ve výsledcích prokazují, že studenti pomáhajících oborů mají bez ohledu na pohlaví vyšší míru altruistického chování. Potvrzují také, že studenti pomáhajících oborů prokazují mnohem více prosociálních tendencí a empatie než jiní studenti vysokých škol.⁹⁹ V diplomové práci Bc. Karolíny Gondekové, která se zabývá hodnotami a motivací sociálních pracovníků a sociálních pracovníc v sociální práci, autorka uvádí, že hlavním motivem v jejím výzkumu sociálních pracovníků byla právě pomoc lidem.¹⁰⁰ S tímto motivem se ve velké míře setkávám také ve své praktické části. Působí jako hlavní předpoklad pro práci v pomáhajících profesích. Další motivační faktor, který se objevuje ve výsledcích v mé praktické

⁹⁹ ZÁŠKODNÁ, Helena a Zdeněk MLČÁK. *Osobnostní aspekty prosociálního chování a empatie*. Praha: Triton, 2009, s. 317-341. ISBN 978-80-7387-306-6.

¹⁰⁰ GONDEKOVÁ, Karolína. *Hodnoty a motivace sociálních pracovníků a sociálních pracovníc v sociální práci*. České Budějovice, 2015. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Teologická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Markéta Elichová, Ph.D.

části, je potřeba afilace (jeden z důvodů, který jsem i já volil k výkonu sociální práce). Podle výzkumu výše zmíněných autorů Záškodné a Mlčáka se u studentů pomáhajících oborů objevuje větší míra extroverze než u studentů jiných oborů.¹⁰¹ Extroverze může být prvním popudem k potřebě afilace. Pro sociální pracovníky může být tedy motivací fakt, že se ve svém pracovním životě setkávají s lidmi a zároveň jim mohou pomoci. Ochota pomoci je pak motivována přímo empatií, prosociálními tendencemi a altruismem.

Lehce nečekaným zjištěním (i přes mou zmínku „vyššího cíle“ v kapitole o kompetencích sociálního pracovníka) pro mě byla motivace smysluplností sociální práce. Smysluplnost práce se velice dotýká všech výše zmíněných oblastí motivací (altruismu, prosociálních tendencí, pomoci lidem). Smysl prostupuje všemi čtyřmi dimenzemi. Z těchto dimenzí posléze může vyústit v dimenzi spirituální, ve které si klade otázku smyslu existence, života a vůbec. Ve výzkumu diplomové práce Gondekové se smysluplnost také objevuje u otázky po důvodech pro výkon profese v její praktické části, kde smysluplnost zaujímá třetí příčku (zmínilo 15 respondentů z celkových 97).¹⁰² Podobně jako v mé práci se zastoupení smysluplnosti v odpovědích objevuje až po pomoci druhým (altruismu) a přímé práci s lidmi.

Ke své bakalářské práci, jsem zpočátku přistupoval s určitými očekáváními, které se snažím popsat v teoretické části. Osobně jsem očekával různé druhy motivace, které se mi potvrdily výše zmíněným výčtem zjištěných

¹⁰¹ ZÁŠKODNÁ, Helena a Zdeněk MLČÁK. *Osobnostní aspekty prosociálního chování a empatie*. Praha: Triton, 2009, s. 317-341. ISBN 978-80-7387-306-6.

¹⁰² GONDEKOVÁ, Karolína. *Hodnoty a motivace sociálních pracovníků a sociálních pracovníků v sociální práci*. České Budějovice, 2015. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Teologická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Markéta Elichová, Ph.D.

motivací. Nemohu si však pomoci od zjištěné myšlenky smysluplnosti, která mě v tuto chvíli nutí spojit všechny dimenze do jednoho celku, do celku smyslu. Smyslem se mimo jiné zabývá náboženství, kterému se také věnuji v rámci motivace pro sociální práci. Křesťanské náboženství nám může jistě udávat smysl celkové existence i sociální práce. Smysl nám může dávat i buddhismus. Smysl nám může udávat právě sociální práce. Z mého pohledu hledání motivace sociálního pracovníka se motivace smysluplností stává asi tou nejdůležitější motivací, protože jistým způsobem vše spojuje...

Pokud sociální pracovník (tvořen ze čtyř dimenzí, ve kterých cítí absenci nějaké smysluplnosti) vidí v pomáhajících profesích právě tu chybějící smysluplnost, musí se začít vracet zpět na začátek a ptát se, proč je právě sociální práce smysluplná? Sociální práce je tvořena hodnotami, postojem, názory, lidmi, pomocí a dalšími. Hodnoty sociální práce jsou zakotveny v solidaritě, svobodě a spravedlnosti. Ještě hlubším proniknutím do sociální práce se setkáváme s dobrem, dobrosrdečností, láskou, něhou. Na úplném začátku hledání však nalezneme dvě náboženství, křesťanství a buddhismus. Ježíš a Buddha se nám již přes dva tisíce let snaží ukázat hodnotu pomoci, svobody, lásky k bližnímu a soucitu. Snaží se námi sdílet důležité hodnoty a postoje. Sdílené hodnoty a postoje jsou nosnými pilíři pro sociální práci, tu vykonává sociální pracovník, který je tvořen ze čtyř dimenzí, ve spirituální dimenzi nalezneme otázku, která se zabývá hledáním smyslu, odpověď na ni nalezneme ve smysluplnosti právě sociální práce, a tím je silně motivovaný ji vykonávat.

Tak a pořád dokola...¹⁰³

¹⁰³ V rámci svých myšlenek o příčině, smyslu a důsledku, příloha: Vítr a praporek.

5.9 Závěr

Téma mé bakalářské práce se zabývá možnými zdroji motivace sociálního pracovníka. V úvodu si kladu otázku, čím je motivován sociální pracovník. Myslím si, že jsem cíl své práce obsáhl svou teoretickou i praktickou částí.

V teoretické části se zabývám více rozsáhlejšími koncepty, které mohou fungovat jako motivační zdroje, a v praktické části se je výzkumem snažím potvrdit či vyvrátit. V praktické části nalézám potvrzení svých myšlenek z teoretické části. Jako zdroje motivace zjišťuji altruismus, který je pro badatele stále nejasnou záhadou. Altruismus funguje jako zdroj motivace, který má nejednoznačný původ v osobnosti člověka. Afilace funguje jako motiv pro extrovertnější jedince. Extrovertní jedinci jsou také více zastoupeni v sociální práci. Dále se jako silný motivační faktor u respondentů v mé praktické části objevovala pomoc lidem. Toto zjištění slouží jako předpoklad pro sociální práci vůbec. Lehkým překvapením pro mě bylo zjištění motivace smysluplností, které se více věnuji v diskusi praktické části. Ta může sloužit jako základní motivační faktor, vedoucí k prvopočátkům sociální práce. Zmiňuji zde dva hlavní duchovní vůdce – Ježíše a Buddhu, kteří jsou pro mě osobně velkou autoritou. Myslím však, že podobný model uvažování jakéhosi kruhu lze použít na více zaměstnání či úvah. Avšak Ježíš a Buddha tvoří začátek i konec mého bádání po motivaci sociálního pracovníka, jež jsem začal již ve své absolventské práci. V rámci tohoto pátrání, hledám i své osobní motivace pro výkon sociální práce. Některé myšlenky se mohou zdát proto naivní a místy subjektivní. Avšak v tomto směru jsou pro mě tyto možnosti motivace velice smysluplné.

Seznam literatury

BRUNEL, Henri. *Oceán v kapce rosy: zenové příběhy*. Praha: Garamond, 2005. ISBN 80-86955-05-2.

CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Úvod do psychologie osobnosti*. Praha: Grada, 2012. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4033-1.

CTIRAD VÁCLAV POSPÍŠIL. *Teologie služby: kniha (nejen) pro ty, kdo se věnují křesťanské charitě a diakonii*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 8071927481.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0873-0.

HAVRDOVÁ, Zuzana. *Kompetence v praxi sociální práce: metodická příručka pro učitele a supervizory v sociální práci*. Praha: Osmium, 1999. ISBN 80-902081-8-5.

KÜNG, Hans a Heinz BECHERT. *Křesťanství a buddhismus: na cestě k dialogu*. Praha: Vyšehrad, 1998. Světová náboženství (Vyšehrad). ISBN 80-7021-239-X.

MARTINEK, Michael. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. 2. vyd. Praha: Jabok, 2010. ISBN 978-80-904137-6-4.

MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0213-4.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008. ISBN 9788073673680.

MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-473-7.

MILTNER, Vladimír. *Malá encyklopedie buddhismu*. Praha: Libri, 2002. ISBN 80-7277-111-6.

MLČÁK, Zdeněk a Helena ZÁŠKODNÁ. *Prosociální charakteristiky osobnosti dobrovolníků*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2013. ISBN 978-80-7464-462-7.

NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0592-7.

NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 1999. ISBN 8020006907.

ŇÁNASATTA. *Základy buddhismu: [buddhismus jako filosofie 20. století]*. Přeložil Dušan ZBAVITEL. Praha: Alternativa, 1996. ISBN 80-85993-16-3.

OPATRNÝ, Michal a Markus LEHNER. *Teorie a praxe charitativní práce: uvedení do problematiky: praktická reflexe a aplikace*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, 2010. ISBN 978-80-7394-214-4.

ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti: obor v pohybu*. 6., rev. a dopl. vyd., V Grada Publishing 2. Praha: Grada, 2010. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3133-9.

SCHMIDBAUER, Wolfgang. *Syndrom pomocníka: [podněty pro duševní hygienu v pomáhajících profesích]*. Praha: Portál, 2008. Spektrum (Portál). ISBN 978-80-7367-369-7.

SMÉKAL, Vladimír. *Pozvání do psychologie osobnosti: člověk v zrcadlení [i.e. zrcadle] vědomí a jednání*. 3., opr. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2009. Studium (Barrister & Principal). ISBN 978-80-87029-62-6.

SOKOL, Jan. *Člověk jako osoba: filosofická antropologie*. Třetí, rozšířené vydání. Praha: Vyšehrad, 2016. Moderní myšlení. ISBN 978-80-7429-682-6.

Společenství a služba: lidská osoba stvořená k Božímu obrazu. Přeložil Ctirad Václav POSPÍŠIL. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005. ISBN 80-9271-971-9.

THÉRA, Nárada Mahá. *Buddha a jeho učení*. Olomouc: Votobia, 1998. ISBN 80-7198-341-1.

THICH NHAT HANH a [Z ANGLIČTINY PŘELOŽILA ZUZANA HULVOVÁ]. *Živý Buddha, Živý Kristus*. V Praze: Pragma, 1996. ISBN 8072050532.

VIKTOR E. FRANKL a [Z NĚMECKÉHO ORIGINÁLU PŘELOŽIL JOSEF HERMACH]. *A přesto říci životu ano: psycholog prožívá koncentrační tábor*. 3. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. ISBN 8071928666.

VOJTÍŠEK, Zdeněk, Pavel DUŠEK a Jiří MOTL. *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0088-8.

VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1428-8.

WERNER, Karel. *Malá encyklopedie hinduismu*. Brno: Atlantis, 1996. ISBN 80-7108-129-9.

Internetové zdroje

MARYŠKOVÁ, Jana. *Křesťanské inspirační a motivační zdroje v pomáhajících profesích* [online]. 2011, **2011**(1) [cit. 2017-11-28]. Dostupné z:

<http://www.caritasetveritas.cz/index.php?p=archiv&cislo=1&rok=2011>

Zákon č. 108/2006 Sb.: Zákon o sociálních službách. *Zákony pro lidi: Sbírka zákonů ČR* [online]. Zlín: AION CS, 2006 [cit. 2017-11-24]. Dostupné z:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

Akademické práce

GONDEKOVÁ, Karolína. *Hodnoty a motivace sociálních pracovníků a sociálních pracovníc v sociální práci*. České Budějovice, 2015. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Teologická fakulta. Vedoucí práce Mgr.

Markéta Elichová, Ph.D.

REBEKOVÁ, Karla. *NEJVÝZNAMNĚJŠÍ MOTIVAČNÍ ČINITELE SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA A MOTIVAČNÍ PROGRAM*. Olomouc, 2011. Diplomová práce.

Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Doc. PhDr. Vladimír Řehan.

VALENTOVÁ, Helena. *MOTIVACE SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ PRO PRÁCI V NÍZKOPRAHOVÝCH ZAŘÍZENÍCH PRO DĚTI A MLÁDEŽ*. Brandýs nad Labem, 2008. Bakalářská práce. UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE FILOZOFICKÁ FAKULTA. Vedoucí práce PhDr. Kazimír Večerka, CSc

VANĚK, Matěj. *O motivaci sociálního pracovníka*. Praha, 2017. Absolventská práce. Jabok - Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická. Vedoucí práce Dr. Ing. Ladislav Heryán, Th.D.

Přílohy

Dotazník

Dobrý den, jmenuji se Matěj Vaněk a píšu bakalářskou práci na téma: „Čím je motivován sociální pracovník.“ V následujícím kvalitativním výzkumu se snažím zjistit různé motivace pro pomáhající profese. Většina otázek je nepovinná, takže v případě nezájmu odpovídat nemusíte. Odpovídejte prosím podle toho, jak sami otázce rozumíte a co ve vás vyvolává. Mnohokrát děkuji za spolupráci a přeji klidné a hezké Vánoce.

1. Jsem:

Muž

Žena

2. Kolik vám je let?

3. Působíte aktivně v nějaké dobrovolnické organizaci či sociální službě? Pokud ano, napište prosím v jaké.

4. Sestavte svou osobní hierarchii hodnot (začněte od nejdůležitější hodnoty).

Nápověda k otázce: maximálně deset hodnot

5. Co vás nejvíce přitahuje k povolání v oblasti sociálních služeb?

Nápověda k otázce: uveďte důvody, které považujete za nejdůležitější.

6. Co bylo vaším impulzem pro to stát se sociálním pracovníkem?

7. Kde nalézáte osobní hodnotu?

8. Snažíte se pomáhat ostatním i ve svém osobním životě? (Pomoc je zde myšlena vyslechnutím, poskytnutím rady atd.) Pokud ano, očekáváte za tuto pomoc něco?

9. Jaké bylo vaše dětství? Prosím, stručně popište.

Nápověda k otázce: např. láskyplné, šťastné, osamělé, smutné atd.

10. Cítíte se nekomfortně, když vás někdo chválí nebo vám děkuje? Pokud ano, jaké emoce to ve vás přesně vyvolává?

11. Máte pocit, že problémy ostatních upřednostňujete před svými problémy? Pokud ano, jak své problémy řešíte?

12. Myslíte si o sobě, že jste sociálně citliví a empatičtí? Pokud ano, v jakých situacích vám to pomáhá a v jakých naopak škodí?

13. Jste nějakého náboženského vyznání? Pokud ano, kterého?

14. Pokud jste nějakého náboženského vyznání, v čem vám konkrétně pomáhá při výkonu sociální práce?

15. Jsou nějaké náboženské koncepty či myšlenky, které jsou vám osobně blízké? Pokud ano, které to jsou? Vztahují se nějak k motivaci pro výkon sociální práce?

Vítr a praporek

Jednoho krásného jarního odpoledne se zenový mistr vrací z procházky. Počasí je příjemné, ani teplo, ani zima, ze všeho vyzařuje harmonie a půvab. Pofukuje lehký větrík. Když mistr dojde k bráně kláštera, všimne si, jak ve větru pohlává praporek s Buddhovým znakem. Před ním stojí dva novicové.

„Pohybuje se praporek!“

„Ne, jen vítr!“

„Podle správného učení je důležité to, co právě vidíme. To praporek se hýbe!“

„Vůbec ne! Tvé vidění je chybné, protože třepotání praporku je způsobeno větrem. Vítr je prvotní příčinou a skutečnou podstatou toho, co je zdánlivé!“

„Ale existence větru je pouhou domněnkou!“

„Praporek se nehýbe jen tak samovolně, kdyby vítr neexistoval, nemohl by se hýbat!“

„Čirá spekulace!“

„Očividný fakt!“

„Ale kdepak!“

Oba mniši se postupně rozpalují a to, co byl zpočátku přátelský rozhovor, se mění v hádku a spor. Nechybělo mnoho a pustili se do sebe. Vtom však zahlédnou mistra, jak je nevzrušeně pozoruje. V mírných rozpacích se ho ptají:

„Mistře, co se pohybuje? Praporek, nebo vítr?“

„Ani praporek, ani vítr, to vaše mysl je v pohybu.“

„Zen je záhadný. Jakmile se ho dotkne nějaká myšlenka, zmizí.“¹⁰⁴

¹⁰⁴ BRUNEL, Henri. *Oceán v kapce rosy: zenové příběhy*. Praha: Garamond, 2005, s. 44-45. ISBN 80-86955-05-2.